

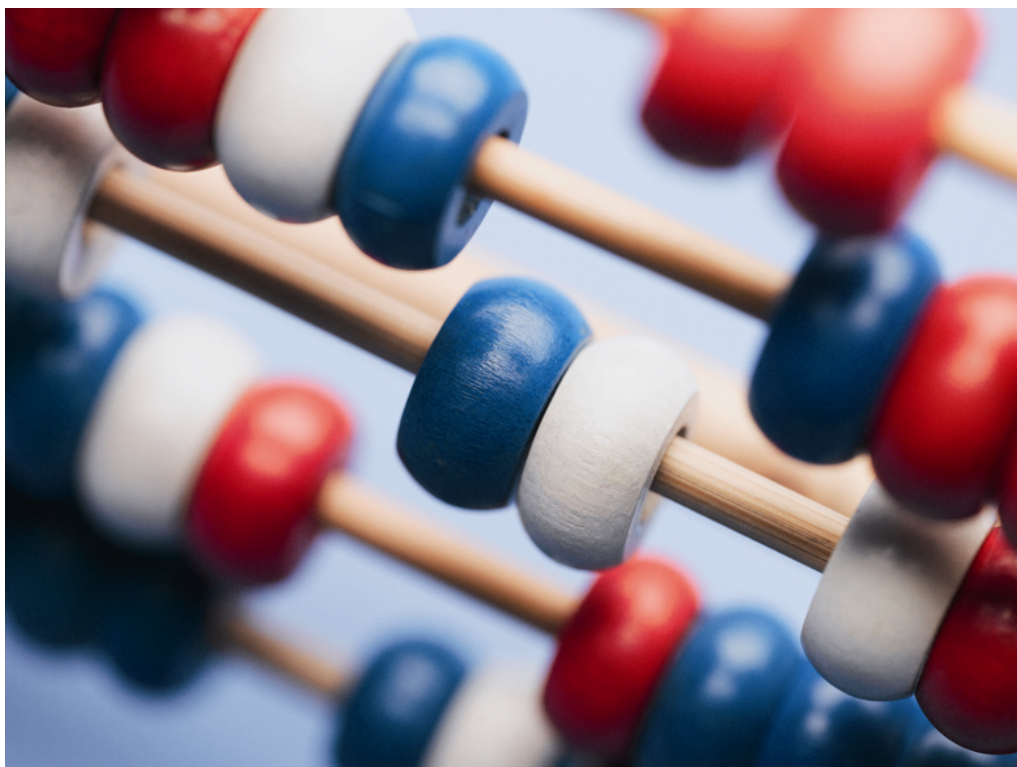
Til
Undervisningsministeriet

Dokumenttype
Hovedrapport

Dato
Februar 2010

Rambøll Management Consulting i samarbejde med Simon Calmar Andersen

MEHMET OG MODKULTUREN **EN UNDERSØGELSE AF** **DRENGE MED ETNISK** **MINORITETSBAGGRUND**

MEHMET OG MODKULTUREN EN UNDERSØGELSE AF DRENGE MED ETNISK MINORITETSBAGGRUND

INDHOLD

1.	Indledning og resumé	1
1.1	Resumé	1
1.2	Anbefalinger og perspektiver fremover	3
2.	Eksisterende undersøgelser på området	7
2.1	Kvantitative undersøgelser	7
2.2	Kvalitative undersøgelser	7
2.2.1	Svenske undersøgelser	7
2.2.2	Danske undersøgelser	8
3.	Status og udvikling i etniske minoritetsdrenge skolepræstationer	10
3.1	Minoritetsdrenge resultater i forskellige fag	10
3.2	Baggrunden for minoritetsdrenge dårligere resultater	12
3.3	Indvandrere i forhold til efterkommere af indvandrere	14
3.4	Udvikling over tid	14
3.5	Øvrige forhold	15
4.	Hvorfor klarer minoritetsdrenge sig dårligere i skolen	17
4.1	Perspektivering	30
5.	Litteraturliste	33
6.	Bilag 1: Metode og datagrundlag	36
6.1	Det kvantitative datagrundlag	36
6.1.1	Udvælgelse af skoler til den kvalitative del af undersøgelsen	39
6.1.2	Udvælgelse efter granskning af aktuelle karakterer	40
6.2	Gennemførelse af kvalitative studier	40
6.3	Litteraturliste	41
7.	Bilag 2: Udviklingen i etniske minoritetsdrenge resultater ved folkeskolens afgangsprøver 2002-2009	42
7.1	Forbehold	42
7.2	Resultater 2002 til 2009	43
7.3	Matematik, skriftlig	43
7.4	Matematik, mundtlig	44
7.5	Dansk, skriftlig	45
7.6	Dansk, mundtlig	46
7.7	Fysik/kemi, mundtlig	46
7.8	Engelsk, mundtlig	47
7.9	Sammenfatning	47
7.10	Appendiks	48

1. INDLEDNING OG RESUMÉ

I denne rapport præsenterer Rambøll Management Consulting (herefter Rambøll) i samarbejde med post doc., ph.d. Simon Calmar Andersen resultaterne af forskningsprojektet "Forskningsprojekt om drenge med anden etnisk baggrund", der er udført på vegne af Undervisningsministeriet.

Temaet for forskningsprojektet er, *hvorfor etniske minoritetsdrenge klarer sig dårligere i grundskolen end etniske minoritetspiger og etnisk danske drenge og piger*. Statistik viser, at personer med en anden etnisk baggrund end dansk klarer sig dårligere i det danske uddannelsessystem end etniske danskere, at de har en svagere tilknytning til arbejdslivet, og at de deltager mindre i foreningslivet (Dahl & Jakobsen 2005; Deding & Olsson 2009). Blandt indvandrere, der er kommet til landet som voksne, er kvindernes uddannelsesniveau lavere end mændenes, mens piger, der er efterkommere, klarer sig bedre end drengene. Pigerne fuldfører i højere grad en ungdomsuddannelse, og andelen af piger, der klarer sig godt, er højere.

Regeringens 4-årige handlingsplan "Beskæftigelse, deltagelse og lige muligheder til alle" har til formål at medvirke til at nedbryde de kønsbestemte barrierer for integration. Handlingsplanen består af 50 konkrete initiativer, der dækker over fire temaer: kønsroller og fordomme, uddannelse, beskæftigelse og foreningslivet. Forskningsprojektet er et af initiativerne under indsatsområdet uddannelse.

Formålet med dette forskningsprojekt er at undersøge, hvorfor etniske minoritetsdrenge klarer sig dårligere end både etniske minoritetspiger og etnisk danske drenge og piger i grundskolen, og dette gøres gennem både en kvantitativ og en kvalitativ analyse. I den kvantitative del af rapporten er fokus på minoritetsdrengenes resultater ved folkeskolens afgangsprøver for niende klasse. Blandt spørgsmålene, der søges besvaret, er, om der er forskelle mellem fagene, hvor stor rolle de socioøkonomiske forhold spiller for drengenes resultater, hvordan resultaterne udvikler sig over tid, og om der opstår særlige problemer i krydset mellem køn og etnicitet.

I rapportens kvalitative del vil vi gå nærmere ind i årsagerne til de resultater, vi er kommet frem til i den kvantitative analyse. Det er sket ved på baggrund af den kvantitative analyse at identificere to skoler med en høj andel af minoritetsdrenge, som klarer sig henholdsvis bedre og dårligere, end man skulle forvente ud fra deres sociale og økonomiske baggrund – samt en skole med en lav andel af minoritetsdrenge, der klarer sig bedre, end man statistisk set skulle forvente. På den måde kan det undersøges, om der er særlige forhold, der kendetegner de skoler, der klarer sig godt, eller om den store forskel ligger mellem skoler med henholdsvis få og mange minoritetsdrenge – og hvordan det i så fald kommer til udtryk. Det skal understreges, at det kvalitative datamateriale består af tre skoler, hvorfor disse analyseresultater ikke har samme generaliseringsværdi, som de registerbaserede analyser.

1.1 Resumé

Undersøgelsen viser, at etniske minoritetsdrenge klarer sig dårligere i skolen end deres klassekammerater. Sammenligner vi karakterniveauet ved afgangsprøven for årene 2002-05 med etnisk danske piger, opnår minoritetsdrene en score, som er ca. et karakterpoint lavere. Hvis vi dykker mere ned i tallene, står det bedst til i de mundtlige fag, mens drengene har sværere ved at klare sig skriftligt. Selv om minoritetsdrene grundlæggende har det vanskeligt i skolen, klarer drengene sig bedre end minoritetspigerne i matematik. Det samme mønster gør sig gældende for etnisk danske børn, hvilket tyder på en kønsmæssig forskel i enten tilgangen til matematikundervisning eller i drenges og pigers måde at tilegne sig læring på.

I et bredere perspektiv er det interessant at se på, hvordan drengenes præstationer udvikler sig. I en samfundsmæssig optik er det ønskeligt, at gabet indsnævres over tid. Tallene tyder desværre på det modsatte billede. I de seks fag, som undersøgelsen har set på, er det kun i mundtlig

dansk, at minoritetsdrengene klarer sig bedre i 2005 end i 2002. Der er dog også positive tendenser, idet efterkommere af indvandrere klarer sig bedre i skolen end indvandrere.

En supplerende analyse på karakterdata fra 2006 til 2009 viser et mere varieret billede. Tallene peger på, at minoritetsdrengene klarer sig bedre i 2006 og 2007, mens der igen er en faldende tendens for 2008 og 2009. Disse tal er dog ikke direkte sammenlignelige med resultaterne fra 2002-2005 blandt andet på grund af en ny karakterskala, ændringer i afgangsprøverne mv. Analyserne på de nyeste tal – samt relevante forbehold for tolkningen af data – er vedhæftet som bilag.

Vi har herudover set nærmere på, om der er statistiske baggrundsfaktorer, som kan kaste lys over forskellene i skolepræstationer. En nærliggende forklaring kunne være, at drengene er særligt socialt udsatte og derfor ikke får den støtte i hjemmet og omgivelserne, som er nødvendig for at klare sig godt i skolen. Det er dog ikke tilfældet. Det viser sig derimod, at det er etnicitetsfaktoren, der har betydning for drengenes skolepræstationer. Vi uddyber nedenfor, hvilke processer der kan forklare, hvorfor etnicitetsfaktoren slår ud. Denne variabel har også et andet udtryk på skoleniveau. Det viser sig således, at skoler med mange etniske minoritets elever i gennemsnit har dårligere skolepræstationer.

Interviewene med lærere og elever på de tre deltagende skoler har haft til formål at bidrage med bud på, hvorfor ovenstående statistiske mønstre er til stede. Besøgene på skolerne bekræfter et af fundene i de statistiske analyser, nemlig at andelen af etniske minoritets elever ser ud til at have betydning for minoritetsdrengenes skolepræstationer. På skolen med en lav andel minoritets elever er drengene – og minoritets eleverne i det hele taget – en del af hele skolens fællesskab. Ofte omtales de i positive vendinger omkring berigelsen ved den kulturelle mangfoldighed. På de to øvrige skoler med høje andele af minoritets elever er situationen markant anderledes. Selv om lærerne understreger, at det er urimeligt at generalisere, står man over for en virkelighed, hvor særligt de etniske minoritets drenge finder mening og identitet ved at definere sig i modsætning til skolens normer og forventninger. Drengene oplever mangel på anerkendelse generelt og af deres kulturelle og sproglige baggrund specifikt. I stedet finder de et fællesskab, som har etnisk definerede grænser – og som ofte ikke ser positivt på lektier, aktiv deltagelse i undervisningen mv. Konsekvensen er, at mens drengene etablerer en modkultur, erstattes skolens mangfoldighedsdiskurs af en integrationsdiskurs, hvor den manglende integration mellem majoritet og minoritet er i højsædet.

Det er vanskeligt at pege på enkeltfaktorer i dette samspil, som påvirker drengenes skolepræstationer i negativ retning. Men sammenligner man den "typiske" minoritetsdreng med den "typiske" majoritetsdreng på de tre skoler, er der mange forskelle, som kan forventes at påvirke skolepræstationerne. En væsentlig forskel er som nævnt, at mange af minoritetsdrengene definerer sig i modsætning til skolen og lærerne. En modkultur som påvirker motivationen, forberedelsen og deltagelsen i timerne. Herudover har mange sproglige udfordringer på dansk, som er med til at forstærke en oplevelse af ikke at slå til.

Selv om drengene fra både majoritet og minoritet har forældre, som har interesse i børnenes skolegang og spørger ind til omfanget af lektier mv., er der betydelige forskelle i udgangspositionerne. De etnisk danske drenge har som regel mulighed for at få hjælp til lektierne, mens forældrene til minoritetsdrengene sprogligt kommer til kort. Da minoritetsdrengene samtidig oplever et stort pres fra familien – både i forhold til valg af uddannelse og rollen som forsørger – opstår der et paradoksalt misforhold mellem den samlede families muligheder for at støtte drengenes skolegang og forventningerne. I de etnisk danske hjem forholder situationen sig – om ikke omvendt – mere i balance.

I forhold til fritidslivet viser det sig, at der er en række forskelle på drengenes fritidsrelationer. Etnisk danske drenge har oftest et fritidsliv, som er præget af voksenkontakt og formaliserede relationer til sportsklubber o.l., mens minoritetsdrengene populært sagt "hænger ud". Det sker oftest uden voksenkontakt og i etnisk afgrænsede grupper, der kan være med til at forstærke modsætningsforholdet til skolens normer og forventninger.

Endelig har undersøgelsen haft fokus på, om lærernes forventninger til minoritetsdrene og skolernes prioritering af det faglige indhold i undervisningen kan siges at have en selvstændig betydning. Det viste sig imidlertid ikke at være tilfældet. Statistisk er der ikke nogen sammenhæng mellem skolernes prioritering mellem den faglige og den sociale dimension i undervisningen og så minoritetsdrenenes resultater – og de kvalitative undersøgelser viser, at lærerforventningerne til minoritetsdrene havde en tæt sammenhæng med andelen af minoritetsdrene på skolen – men ikke nogen sammenhæng med om skolen klarede sig bedre eller dårligere, end man skulle forvente.

1.2 Anbefalinger og perspektiver fremover

Samlet set viser undersøgelsen, at drenge med minoritetsbaggrund gennemsnitligt har det meget svært i folkeskolen, og problemet er ikke blevet mindre i perioden 2002-2005. De statistiske analyser viser videre, at forklaringen skal findes i drengenes etniske baggrund, ikke så meget i deres sociale og økonomiske baggrund – og de kvalitative undersøgelser viser, at den etniske baggrund dækker over et kompliceret samspil af faktorer på skolen, i hjemmet og i fritidslivet, som ser ud til at hænge sammen med andelen af etniske minoritetslever.

Begrænse andelen af elever med væsentlige behov for sprogstøtte på de enkelte skoler

Undersøgelsen påviser således nogle udfordringer, som knytter sig til andelen af etniske minoritetslever i form af tendenser til segregation og udvikling af en modkultur. Disse resultater ligger i forlængelse af andre undersøgelser, som peger på, at der – særligt når andelen af minoritetslever når over 50 % – er en forstærket negativ effekt på elevernes skolepræstationer. En første udfordring i de kommende år er derfor at undgå, at skoler kommer til at blive antalsmæssigt domineret af etniske minoritetslever. I den forbindelse er det naturligvis væsentligt at undgå en stemplende beskrivelse af denne elevgruppe – og særligt drengene i sig selv – men på den anden side sætte ind med relevante initiativer, som kan modvirke tendenserne til segregation. Det kan på den ene side ske ved at undgå, at etniske minoritetsforældre søger bestemte skoler – og på den anden side at undgå, at etnisk danske forældre fravælger bestemte skoler:

- På nationalt niveau er det væsentligt at overveje politiske initiativer, som kan give kommunerne større muligheder for at påvirke elevsammensætningen.
- Et første skridt kunne være en systematisk udredning af såvel lovgivningsmæssige som praktiske barrierer, erfaringer og muligheder. En sådan udredning kunne både fokuseres snævert på skoleområdet og de redskaber, som kan iværksættes inden for denne ramme, og bredere bolig- og bypolitiske tiltag i forlængelse af regeringens strategi mod ghettoisering.
- Herudover vil det være nyttigt at sætte emnet på dagsordenen gennem informationsaktiviteter, som retter sig mod det kommunale politiker- og chefniveau. Anbefalingerne fra *Dette virker på vores skole* (Rambøll Management & CVU København og Nordsjælland 2007a) kan i den forbindelse indgå. Her påpeges væsentligheden af at sætte tidligt ind med en indsats for at påvirke elevsammensætningen. Nok bliver der først for alvor faglige problemer, når andelen af etniske minoritetslever når op på 50 %, men på det tidspunkt er der risiko for, at både ressourcestærke etnisk danske og minoritetsforældre har stemt med fødderne og fravalgt distriktsskolen. Informationsaktiviteterne kan blandt andet tage udgangspunkt i den politisk udfordrende situation, at der skal ageres markant og konsekvent, før der opstår et politisk problem.
- Det kan også overvejes at etablere en tættere monitorering af de enkelte skoler, således at kommunerne løbende kan følge udviklingen i andelen af etniske minoritetslever, men også i deres resultater ved afgangsprøverne og de nationale test. Det vil være med til at sikre kommunerne mulighed for at handle, hvis en negativ udviklingstendens ikke ændres.

Håndtere elever med væsentlig sprogstøttebehov, som er på skolen

Parallelt til udfordringen i forhold til at begrænse andelen af elever med væsentlige behov for sprogstøtte står kommuner og skoler over for udfordringen med at håndtere de elever, de har.

Undersøgelsen viser imidlertid, at det er vanskeligt at pege på, hvad der kendetegner den skole, der klarede sig godt i forhold til den skole, hvis elever klarer sig dårligere, end man statistisk skulle forvente. Dette resultat harmonerer også med, at selv om der findes en del forskning på området – både kvalitativ og kvantitativ – så findes der ikke nogen undersøgelser, der systematisk har påvist, at bestemte indsatser over for minoritetsdrengene har en generel effekt på tværs af forskellige skoler.

På baggrund af nærværende undersøgelse er det imidlertid muligt at udpege nogle centrale strategier og indsatser, som det vil være relevant at undersøge effekten af. Det anbefales at gøre dette i form af en række kontrollerede forsøg, hvor der trækkes lod mellem skoler, som afprøver de forskellige indsatser. Det vil nemlig tilvejebringe en relativt sikker viden om, hvilke indsatser der har den bedste effekt på minoritetsdrengene, fordi det vil være muligt umiddelbart at sammenligne effekten af de forskellige indsatser.

Faglig strategi eller bredere integrationsindsats

For det første sætter undersøgelsen spørgsmålstegn ved, om det er tilstrækkeligt at satse entydigt på en faglig strategi, når minoritetsdrengenes skolepræstationer skal hæves. En faglig strategi, eksempelvis baseret på massiv uddannelse af lærere og ledere i dansk som andetsprog, vil kunne adressere en række af de sproglige problemstillinger, men vil formentlig have vanskeligt ved at imødegå de udfordringer, som er knyttet til modkultur og tendenser til etnisk segregation. Dette kan undersøges ved at lade en række skoler indgå i et forsøg, hvor nogle udtrækkes til at satse på den faglige strategi, mens andre udtrækkes til at supplere med integrationspolitiske tiltag, som er møntet på at ændre på segregationstendenserne. I sidstnævnte gruppe kunne de ekstra ressourcer have et socialt og pædagogisk formål, som er funderet i en bredere integrationsstrategi, således at drengenes fritidsliv, lektier og eventuelle fritidsjob bliver en del af et samlet fokus på at forbedre mulighederne for læring på både kort og langt sigt.

Snævert fokus på skolen eller et bredere sigte på fritidslivet

For det andet sætter undersøgelsen spørgsmålstegn ved, om tiltag, der snævert er knyttet til skoleområdet med skolen som ansvarlig aktør, vil være i stand til at påvirke de processer, som knytter sig til minoritetsdrengenes fritidsliv. Dette kunne undersøges ved i kontrollerede forsøg at sammenligne med strategier, hvor kommunen bliver ansvarlig aktør med det formål at skabe kontakt til drengene, når de om eftermiddagen forlader skolen.

Undersøgelsen har således i forlængelse af andre undersøgelser bekræftet, at minoritetsdrengene ofte bruger fritiden på at "hænge ud" uden relationer til det formaliserede foreningsliv og med begrænset voksenkontakt. Dette er ikke i sig selv problematisk, men som led i en etnisk afgrænset modkultur bliver mulighederne for at lave lektier, klare sig i ungdomsuddannelsen mv. begrænset. Der er derfor formentlig behov for et tættere og mere forpligtende samarbejde mellem lærerne på skolen, som ved, hvilke drenge der er i risikozonen, og de aktører i enten social-, beskæftigelses- eller kulturforvaltningerne, som kan sætte ind med supplerende tiltag. Drengene har ofte negative skoleoplevelser med i bagagen, hvilket kan gøre det svært at få skabt brugbare voksenrelationer i skolen. I stedet kan der tænkes i at skabe alternative voksenrelationer, som appellerer til andre sider af drengene. En nylig undersøgelse viser, at fritidsjob gavner etniske minoriteter i forhold til både mulighederne for uddannelse, beskæftigelse og integration generelt (Rambøll Management Consulting 2009). Muligheden for at etablere fritidsjob til minoritetsdrengene kunne således skabe både voksenrelationer, imødegå etniske skillelinjer, give anerkendelse og kompetencer, som kan bruges til at få skolelivet på ret køl igen. Disse initiativer kan dog ikke stå alene. Der vil fortsat være behov for at prioritere indsatser over for de yngre børn og forældre, som kan skabe tillidsfulde voksenrelationer allerede i de yngste klasser.

Handlemuligheder på kort sigt

Ovenstående tiltag er forankret i en ambitiøs tankegang, der kombinerer målrettede indsatser med effektmålinger over tid. Der er dog også mulighed for at sætte ind med konkrete tiltag på

kort sigt, som kan imødegå nogle af de mere faglige udfordringer, som minoritetsdrengene møder i dagligdagen – om end den præcise effekt af disse tiltag forskningsmæssigt vil være mere usikker.

Kompetenceløft i dansk som andetsprog – målrettet skoler med mange etniske minoritets elever

Undersøgelsen viser, at etniske minoritetsdrengene har udfordringer, når det gælder skolens akademiske sprog, hvilket betyder, at de ikke får et tilstrækkeligt udbytte af undervisningen. Forskning i andetsprogstilføjelse viser, at det tager lang tid at tilegne sig tilstrækkelige kompetencer i et andetsprog til, at man også behersker det akademiske sprog (fx Cummins 2001). Det er derfor vigtigt, at minoritets elever allerede fra de er helt små får en undervisning, der er tilpasset de sproglige udfordringer, de har, og at de får denne type undervisning gennem hele folkeskoleforløbet. Det er ikke tilstrækkeligt, at den ekstra sprogstøtte kun tilbydes i de lavere klasser, da forskning viser, at minoritets elever typisk har behov for ekstra støtte hele vejen gennem skoleforløbet, i tråd med at undervisningen bliver mere abstrakt og akademisk udfordrende.

Konkret kan der sættes ind med et massivt kompetenceløft i dansk som andetsprog blandt ledere og lærere på skoler med mange etniske minoritets elever. Dette løft kan sættes i værk med både centrale og lokale kræfter. Fra statslig side kan der eksempelvis øremærkes midler til et særligt kompetenceløft på skoler med mange minoritets elever, som kan sætte yderligere handling bag de efteruddannelsesinitiativer, der allerede er i gang lokalt. De ekstra midler skal bruges til hurtigt og effektivt at uddanne både undervisere i dansk som andetsprog og faglærere. Den videre forankring, udvikling og tilpasning til lokale vilkår vil være en opgave for kommunerne i samarbejde med skolerne. Forankringsindsatsen kunne kombineres med de aktiviteter, som gennemføres i regi af Skolestyrelsens Tosprogs-Taskforce.

Ansættelse af særlige kompetenceprofiler på skoler med mange etniske minoritets elever

Undersøgelsen viser, at lærerne på skoler med mange minoritetsdrengene står over for en pædagogisk udfordrende opgave, som kræver flere ressourcer end den typiske pædagogiske opgave. En løsning kunne derfor være at afsætte midler til at ansætte personale på skoler med mange minoritets elever. Disse ressourcepersoner skulle have særlig motivation for og kompetencer til arbejdet med minoritetsdrengene. Konkret kunne disse ressourcepersoner arbejde med at skabe en voksenrelation til drengene, udfordre skepsis over for skole og lærere, styrke dialogen med forældrene og assistere klasselæreren med at skabe et velfungerende socialt fællesskab. Ressourcepersonernes primære arbejde ville være at bistå lærerne i klasserne, men de vil også kunne hjælpe ledelse og lærere med det langsigtede arbejde med at skabe en velfungerende skole for alle elever.

Refleksioner over modersmålets rolle

Herudover tyder undersøgelsen på et behov for at igangsætte lokale refleksioner omkring "reglerne for brug af modersmål". To af skolerne har således kontante regler, som udelukker, at eleverne bruger deres modersmål. Intentionen er at inkludere alle elever i samme fællesskab, men risikoen er eksklusion, da eleverne oplever mangel på anerkendelse af deres baggrund. De lokale drøftelser kunne:

- adressere paradokset mellem intentionen om inklusion og den utilsigtede eksklusion
- overveje mulighederne for at anvende elevernes samlede sproglige kompetence som læringsgrundlag i faglige sammenhænge, eksempelvis i klasseværelset, i forhold til at brugen af modersmål ikke bliver brugt ekskluderende
- overveje, hvordan skolen kan tydeliggøre, at også forældre med begrænsede dansk-sproglige kompetencer spiller en vigtig rolle i forbindelse med drengenes skolegang.

Også her kunne de lokale drøftelser understøttes af indsatsen fra Tosprogs-Taskforcen.

Læsevejledning

I det næste kapitel beskriver vi en række undersøgelser, som enten direkte eller indirekte har beskæftiget sig med samspillet mellem køn og etnicitet i skolen. Undersøgelserne har været med til at forme både det grundlæggende design af undersøgelsen samt de konkrete temaer, som er blevet undersøgt. I kapitel 3 analyserer vi karakterdata for at belyse, om og i hvilket omfang minoritetsdrengene klarer sig dårligere i skolen end de øvrige klassekammerater. Det afsluttende

kapitel 4 tager tråden op og giver ud fra interview med både lærere og elever forklaringer på, hvorfor etniske minoritetsdrenge klarer sig dårligere i skolen.

Herudover beskriver vi i bilag 1 data og den metodiske tilgang til undersøgelsen.

Rapportens statistiske analyser (kapitel 3) er udarbejdet af Simon Calmar Andersen, mens de kvalitative analyser (kapitel 4) er udarbejdet af Rambøll. De øvrige kapitler samt metodebilaget er udarbejdet i fællesskab. Endelig har Simon Calmar Andersen udarbejdet de statistiske analyser af data fra 2006-2009, som findes i Bilag 2.

2. EKSISTERENDE UNDERSØGELSER PÅ OMRÅDET

I dette kapitel giver vi et overblik over den eksisterende forskning på området. Oversigten er opdelt på henholdsvis kvantitative og kvalitative studier. Formålet med at inddrage disse undersøgelser er at identificere temaer og hypoteser, som på baggrund af de eksisterende undersøgelser kan forventes at være relevante i projektets analyse af etniske minoritetsdrenge skolepræstationer.

2.1 Kvantitative undersøgelser

Det er forholdsvis veldokumenteret i Danmark, at elever med anden etnisk baggrund og/eller tosprogede elever ofte klarer sig dårligere i skolen end deres klassekammerater. Det er således inden for de seneste år på baggrund af data fra PISA-undersøgelserne analyseret, hvordan denne elevgruppe klarer sig i forskellige faglige domæner. Her viser det sig, at forskellene er størst i naturfag, derefter kommer læsning og matematik (Egelund 2007b). Det ses også, at andengenerationsindvandrere klarer sig lidt, men ikke meget bedre end andengenerationsindvandrere (Egelund 2007a; Egelund 2007b).

Et andet studie viser, at elever fra Libanon klarer sig dårligere end elever med Tyrkiet, det tidligere Jugoslavien og Pakistan som oprindelseslande (Rangvid 2008). Endelig er det også i forskellige sammenhænge undersøgt, hvordan andelen af ikke-vestlige elever på skolen påvirker de øvrige elevers såvel som deres egne faglige resultater i negativ retning (Rangvid 2007; Jensen & Smith 2007 og Jensen & Würtz 2008).

En internationalt sammenlignende undersøgelse fra OECD viser – også på baggrund af PISA-data – at Danmark ikke er ene om at have en udfordring i forhold til at hæve indvandrere og efterkommeres udbytte af undervisningen. Det ses dog samtidig, at lande med relativt store indvandrergreupper ikke klarer sig dårligere end lande med relativt få indvandrere (OECD 2006).

Til gengæld er der ikke så megen kvantitativ forskning, der kan påvise forklaringer på, hvorfor indvandrere klarer sig dårligere. En ny spørgeskemaundersøgelse viser for eksempel, at bevidstheden om betydningen af uddannelse er meget stærk hos de etniske minoriteter, som blandt andet betragter uddannelse som en mulighed for social opstigning. Der er således ikke noget der tyder på, at indvandrereleverne ikke får en stærk opbakning til deres skolegang hjemmefra (Goul Andersen 2008).

2.2 Kvalitative undersøgelser

Ud over de kvantitative undersøgelser foreligger der en række relevante kvalitative undersøgelser. Vi har primært anvendt danske undersøgelser, men også hentet inspiration fra svensk forskning.

2.2.1 Svenske undersøgelser

I en svensk kontekst viser flere undersøgelser, at etniske minoritetselever føler, at de på grund af deres minoritetsbaggrund er anderledes end etnisk svenske elever, og at de af majoriteten – som den repræsenteres gennem skolepersonale og lærere – opfattes som et problem i en skole- og undervisningssammenhæng. Især to svenske undersøgelser er relevante at nævne i denne forbindelse, dels Pirjo Lahdenperäs afhandling "Invandrarbakgrund eller skolsvårigheter?" (1997), som analyserer relationen mellem en lærers opfattelse af problemer i skolen og lærerens opførsel over for elever med indvandrerbaggrund, dels Ing-Marie Parszyks afhandling "En skola för andra" (1999) om etniske minoritetselevers oplevelse af diskrimination fra læreres side i grundskolen.

Begge undersøgelser peger på, at der i den svenske grundskole findes en etableret norm for "det svenske", som elevernes præstationer måles i forhold til. Opstår der konflikter eller uoverensstemmelser i mødet mellem elev og skole, begrundes det blandt lærere og skoleledelse med, at eleven afviger fra normen. Endvidere antages det, at en eventuel løsning skal findes ved at tilpasse elevens baggrund og forudsætninger til de eksisterende standarder for det normale – snarere end der er fokus på, hvordan skolen kan imødekomme forskellige elevgrupper. Endvidere

peger undersøgelserne på, at læreres forventninger til og opførsel over for eleverne påvirker både lærelyst og præstationer hos eleverne, således at en elev, som konsekvent gives et billede af sig selv som afvigende og som systematisk oplever at vedkommendes erfaringer vurderes som mindreværdige, har sværere ved at lære og risikerer helt at miste lysten til at lære (Integrationsverket 2003). Denne problemstilling er ifølge de to undersøgelser særlig udtalt i relation til etniske minoritetsdrenge, idet et flertal af de interviewede lærere på forhånd klassificerer en skoleklasse som mere eller mindre besværlig ud fra andelen af minoritetsdrenge i klassen. Lærerne har en forestilling om disse drenge som besværlige og afvigende elever, der i særlig grad adskiller sig fra den svenske norm, og jo flere minoritetsdrenge der er i en klasse, desto mere udfordrende og problemfyldt forventes klassen at være samlet set. Undersøgelserne peger i forlængelse heraf på, at der med denne forestilling blandt lærerne er øget risiko for, at der skabes en negativ selvopfyldende profeti, idet lærernes negative forventninger til etniske minoritetsdrenge påvirker og former drengenes præstationsmuligheder i skolen (Lahdenperä 1997; Parszyk 1999 og Integrationsverket 2003).

2.2.2 Danske undersøgelser

I en dansk kontekst viser undersøgelsen af lærerforventninger i projektet *Dette virker på vores skole* (Rambøll Management & CVU København og Nordsjælland 2007b) tilsvarende, at en lærers forventninger til en elev kan påvirke lærerens pædagogiske praksis over for eleven. Det er derfor afgørende, at læreren sikrer sig, at undervisningsdifferentiering sker på baggrund af saglig viden om den enkelte elev – og ikke på baggrund af eksempelvis stereotypiske forestillinger om en bestemt elevgruppe som værende eksempelvis særligt udfordrende. De interviewede lærere i *Dette virker på vores skole* vurderer ikke, at de generelt udtrykker lavere forventninger til minoritets elever – samtidig med at bl.a. undersøgelsen PISA-København (Egelund 2003) netop viser, at etniske minoritets elever i mindre grad end etnisk danske elever oplever, at lærerne stiller faglige krav til dem – og vurderer, at deres differentiering i undervisningen af minoritets elever tager udgangspunkt i den enkelte elevs behov. Samtidig henviser lærerne dog til, at etniske minoritets elever rent statistisk opnår dårligere resultater i skolen end etnisk danske elever, og at de på den baggrund – ud fra en gennemsnitsbetragtning – har lavere forventninger til denne elevgruppe (Rambøll Management & CVU København og Nordsjælland 2007b). Uanset hvad den kausale sammenhæng er mellem elevernes præstationer og lærerforventninger til eleverne, peger *Dette virker på vores skole*, i lighed med de omtalte svenske undersøgelser således på, at der er en sammenhæng mellem læreres forventninger til og forestillinger om etniske minoritets elever på den ene side og elevernes skolepræstationer på den anden side.

Laura Gilliam præsenterer i afhandlingen *De umulige børn og det ordentlige menneske* (2006) et billede af en dansk folkeskole, hvor etniske minoritets elever, herunder især drengene, ofte har en følelse af at være andenrangselever. Undersøgelsen peger på, at folkeskolen primært er de etnisk danske middelklasse børns skole – på trods af en politisk og pædagogisk intention om at være en integrerende skole (ibid.). I lighed med resultaterne af de svenske undersøgelser tyder det på, at der også i den danske folkeskole er en elevnorm, der afspejler den etniske majoritet – en norm som især de etniske minoritets drenge har svært ved at leve op til. Mens de etnisk danske børn, ifølge Gilliams observationer, generelt roses af lærerne for deres adfærd og præstationer i skolen, bliver de etniske minoritets elever i langt højere grad rettet af lærerne, fordi de ikke lever op til elevnormen. Som modreaktion anlægges de etniske minoritets drenge en ligegyldig holdning til skolen og tilvælger en såkaldt "ballademageridentitet". Denne adfærd ser ud til at gå hånd i hånd med de i undersøgelsen interviewede læreres omtale af etniske minoritets drenge som fagligt svage elever og ballademagere, der forstyrrer undervisningen (ibid. og Gilliam 2008). Lignende argumentation fremføres i øvrigt i en undersøgelse af skolehverdagen på to flerkulturelle skoler (Gitz-Johansen 2006). Her anvendes begrebet "modkultur" om en særlig maskulin måde at reagere på, når etniske minoritets drenge ikke lever op til skolens forventninger og normer.

Ifølge Gilliam er en af grundene til, at etniske minoritets elever ofte føler sig som andenrangselever i skolen desuden, at der er en form for tabuisering af etnicitet i undervisningen (Gilliam 2006). På baggrund af folkeskolens lighedsideal og individfokus har lærerne en intention om, at etnicitet ikke skal være afgørende for, hvordan børnene har det med hinanden, eller hvordan lærerne forholder sig til forskellige børn. Dette resulterer i, at etnicitet hverken italesættes eller

inddrages i undervisningen – uanset at etniske minoritets elever ofte selv er meget optaget af etnicitet.

I Socialforskningsinstituttets rapport "Køn, Etnicitet og Barrierer for Integration" (2005) giver Karen Margrethe Dahl og Vibeke Jakobsen bud på årsagerne til, at etniske minoritets drenge i mindre grad end etniske minoritets piger opnår en uddannelse efter folkeskolen. Selv om undersøgelsen ikke beskæftiger sig med etniske minoritets elever i folkeskolen, kan man forvente at nogle af de samme mekanismer omkring uddannelse *efter* folkeskolen vil gøre sig gældende allerede i folkeskolen, hvorfor undersøgelsen er medtaget her. Dahl og Jakobsen peger på, at især kønsrollemønstre, men også stereotype forestillinger om køn og etnicitet, kan forklare, hvorfor etniske minoritets piger klarer sig bedre end drengene i uddannelsessystemet (ibid.). Traditionelle kønsroller, hvor kvinder primært tager sig af opgaver i hjemmet, mens manden er hovedforsørger, kan have en hæmmende effekt på kvinders deltagelse på arbejdsmarkedet. Samtidig kan opdragelsen af etniske minoritets piger til en hjemmegående rolle også betyde, at pigerne får mere tid og motivation til at klare deres skolearbejde, hvilket styrker deres uddannelsespræstationer. I forlængelse heraf hævder Dahl og Jakobsen, at nogle etniske minoritets piger bruger uddannelse som en frigørelsesstrategi for at undslippe de hjemlige og familiære forpligtelser (ibid.). Hvad angår de etniske minoritets drenge kan forventningen om, at etniske mænd udfylder forsørgerrollen omvendt udgøre en barriere for, at de klarer sig godt i uddannelsessystemet. For så vidt at etniske minoritets drenge og -mænd selv tillægger rollen som forsørger tilpas stor betydning – samtidig med at de af kvinderne forventes at leve op til forsørgerrollen – er der risiko for, at de fravælger uddannelse, fordi det på kort sigt ikke lønner sig lige så godt som at være i arbejde (ibid.). Men Goul Andersen (2008) viser, at uddannelse sættes højt blandt indvandrere (det samme ses også internationalt; OECD 2006), og Schultz-Nielsen (2008) viser, at der er næsten samme økonomiske gevinst ved at få sig en uddannelse for indvandrere som for etniske danskere. Endelig peger Dahl og Jakobsen (2005) på, at fraværet af kontrol med drenge i etniske minoritetsfamilier betyder, at drengene ubesværet kan nedprioritere skolearbejdet til fordel for andre i deres øjne mere attraktive gøremål, såsom at hænge ud med venner og gå på arbejde.

Dahl og Jakobsen peger endvidere på, at stereotypiske forestillinger om køn og etnicitet – i form af diskrimination fra majoritetssamfundets side – kan være en barriere for etniske minoritets unge i uddannelsessystemet samt på arbejdsmarkedet. Diskrimination i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet rammer ifølge forfatterne både etniske minoritets piger og -drenge. Dog ser diskrimination ud til at udgøre en større barriere for drengenes uddannelsesforløb, idet flere drenge end piger påbegynder en erhvervsfaglig uddannelse med praktikforløb, hvor diskrimination på arbejdsmarkedet kan gøre det vanskeligt at finde en praktikplads (ibid.).

Afrunding

Ovennævnte undersøgelser er blevet anvendt til at identificere temaer og hypoteser, som på baggrund af de eksisterende undersøgelser kan forventes at være relevante i projektets analyse af etniske minoritets drenge skolepræstationer. Konkret har vi udarbejdet spørgeguider, som tog afsæt i fire overordnede temaer:

- *Lærerforventninger:* Her spurgte vi ind til både elevers og læreres opfattelser af skolepræstationer og forventninger til forskellige grupper af elever
- *Kønsroller:* Her så vi på, hvordan særligt eleverne selv opfattede forventningerne til deres eget og det modsatte køn i forhold til både skolearbejde og pligter i hjemmet
- *Forældresamarbejde:* Under dette tema undersøgte vi interviewpersonernes syn på samspillet mellem skole og hjem
- *Sprog og sprogsyn:* Her undersøgte vi interviewpersonernes syn på børnenes sproglige kompetencer og reglerne for brug af modersmål.

3. STATUS OG UDVIKLING I ETNISKE MINORITETSDRENGES SKOLEPRÆSTATIONER

I dette afsnit analyseres data over minoritetsdrenge resultater ved folkeskolens afgangsprøver for 9. klasse. Deres resultater sammenholdes med resultaterne for de øvrige elever i skolen. Analysen vil blandt andet undersøge:

- Er problemerne lige store inden for alle fagområder – eller er der områder, hvor det er vigtigere med en målrettet indsats end for andre?
- I hvilken grad skyldes dårligere resultater, at minoritetsdrene kommer fra socialt og økonomisk svagere stillede hjem?
- Klarer minoritetsdrene sig dårligere, blot fordi de er drenge, klarer de sig dårligere, blot fordi det er en minoritet – eller opstår der særlige problemer i krydset mellem køn og etnicitet?
- Opnår indvandrerdrengene samme resultater som drenge, der er efterkommere af indvandrere – eller kan man se en effekt af, at andengenerationsindvandrere og deres familier har haft længere tid til at integrere sig i det danske samfund?
- Går det fremad med minoritetsdrenge resultater over tid – eller bliver forskellen til deres skolekammerater større og større?

Herudover vil analysen berøre andre forhold såsom betydningen af andelen indvandrere og efterkommere på skolerne samt skolernes prioriteringer af den faglige del af undervisningen i forhold til den sociale.

Analyserne er baseret på registerdata om de elever, der gik til folkeskolens afgangsprøve i perioden 2002-2005. Minoritetsdrene operationaliseres i analysen ud fra Danmarks Statistiks definition af indvandrere og efterkommere af indvandrere.¹ En nærmere beskrivelse af data, den anvendte metode og de statistiske resultater findes i metodebilaget.

3.1 Minoritetsdrenge resultater i forskellige fag

Vi begynder med at se på minoritetsdrenge resultater i seks fag i folkeskolen: skriftlig matematik, mundtlig matematik, skriftlig dansk, mundtlig dansk, mundtlig fysik-kemi samt mundtlig engelsk. Disse fag har den største prøveandel – for skriftlig dansk og matematik er det helt oppe omkring 99 pct. af eleverne i grundskolen, der går til prøve i 9. klasse (Andersen 2005). I andre fag som sløjd, hjemkundskab og håndarbejde er prøveandelen væsentlig lavere. Det betyder, at man ikke kan være sikker på, at det er et repræsentativt udsnit af eleverne, der går til prøve i disse fag. Derfor afgrænses analysen til de i denne forstand store fag i folkeskolen.

Figur 1 viser minoritetsdrenge resultater i de udvalgte fag i forhold til etnisk danske piger. Når minoritetsdrene sammenlignes med etnisk danske piger, er det for i de følgende analyser at kunne adskille effekten af henholdsvis køn og etnicitet. Figuren viser, at minoritetsdrene i alle fagene i gennemsnit klarer sig dårligere end de etnisk danske piger. Forskellen er størst i dansk, hvor drengene får karakterer, der er omkring 1,3 og 1,5 karakterpoint lavere end de etnisk danske piger.² Data er som nævnt fra afgangsprøverne i 2002-2005, så karaktererne er givet efter den gamle 13-skala.

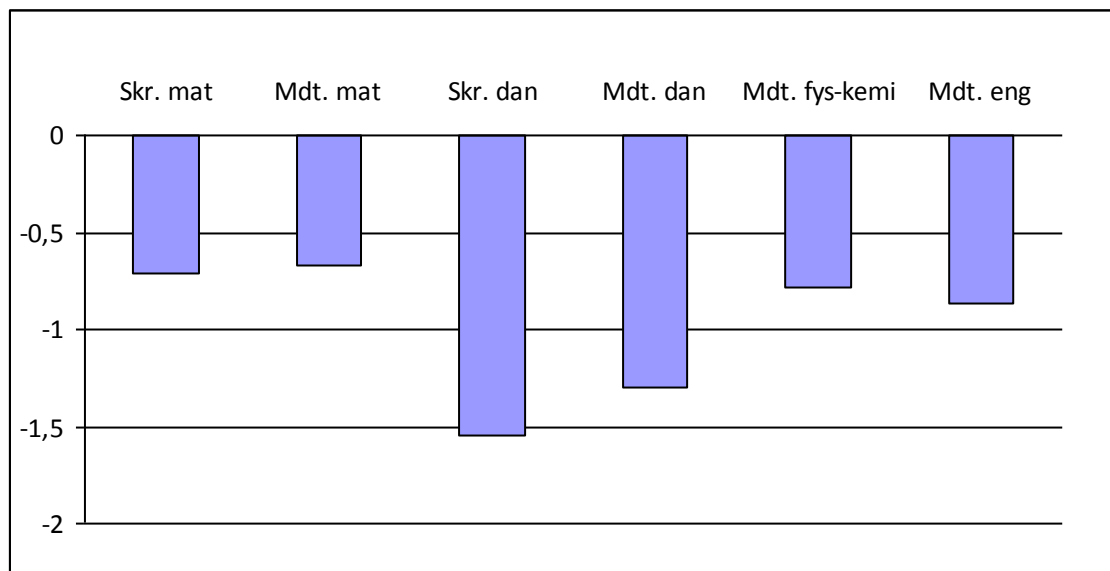
I de øvrige fag ligger minoritetsdrenge karaktergennemsnit mellem 0,7 og 0,9 point lavere end de etnisk danske pigers. At minoritetsdrene klarer sig dårligst i dansk er ikke så overra-

¹ Danmarks Statistiks definition af indvandrere og efterkommere: "I gruppen af indvandrere indgår personer, der er født i udlandet af forældre, der begge (eller den ene hvis der ikke findes oplysninger om den anden) er udenlandske statsborgere eller født i udlandet. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er født i udlandet, opfattes personen også som indvandrer (...) I gruppen af efterkommere indgår personer, der er født i Danmark af forældre, hvoraf ingen er dansk statsborger født i Danmark. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er udenlandsk statsborger, opfattes personen også som efterkommer." <http://dst.dk/Vejviser/dokumentation/times/emnegruppe/emne/variabel.aspx?sysrid=160252×path=1|86571>

² Hvor ikke andet er nævnt er alle resultater af de kvantitative analyser statistisk signifikante på 1 %-niveau. For detaljer se metodebilaget.

skende, idet de etnisk danske elever på dette fagområde må forventes at have størst fordel af deres danske baggrund.

**Figur 1 Hvordan klarer etniske minoritetsdrenge sig i forhold til etnisk danske piger?
Forskel i karaktergennemsnit**

Anm.: Minoritetsdrenge karakterer i forhold til etnisk danske piger i forskellige fag ved folkeskolens afgangsprøver i 9. klasse i 2002-2005.

Det fremgår også af figuren, at minoritetsdrenge både i matematik og dansk klarer sig lidt bedre i mundtlige end i skriftlige eksamener. Det skyldes formentlig, at eleverne hurtigere tilegner sig talesproget end skriftsproget. Forskellen mellem de mundtlige og skriftlige resultater kan dog også hænge sammen med, at censor ved de mundtlige eksamener i sagens natur er til stede under eksaminationen og muligvis vurderer minoritetselever lidt anderledes end etnisk danske elever. Ved skriftlige eksamener er eksaminanderne anonymiserede i forhold til censor.

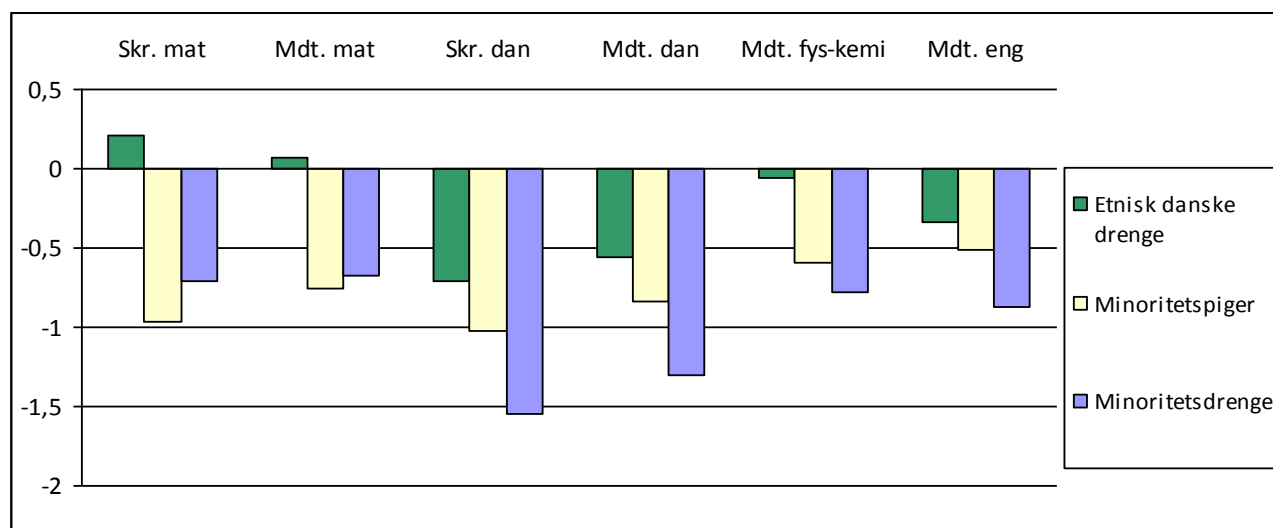
Karakterforskelle på 0,5 til 1,5 point kan have stor betydning for, hvordan eleverne efterfølgende klarer sig i uddannelsessystemet. En undersøgelse fra Dansk Arbejdsgiverforening (2006) viser således en stærk sammenhæng mellem karaktergennemsnit ved 9. klasseafgangsprøve i dansk og matematik og frafaldet på erhvervsuddannelsernes grundforløb. For karaktergennemsnit fra 8 og nedefter stiger risikoen for frafald med op mod 10 procentpoint, hver gang gennemsnitskarakteren falder med 1 point. Minoritetsdrenge lavere karakterer i matematik og ikke mindst i dansk betyder altså, at de har en væsentlig større sandsynlighed for ikke at få en uddannelse efter folkeskolen.

I forhold til fagområderne kan det konkluderes, at de faglige problemer for minoritetsdrene er størst i dansk, hvor sprog og kulturel baggrund da også kan forventes at have størst betydning for elevernes forudsætninger. Problemerne er mindst i matematik, hvor minoritetsdrene faktisk klarer sig bedre end minoritetspigerne. Da det samme er gældende for de etnisk danske drenge i forhold til de etnisk danske piger, kunne det indikere, at faget i højere grad appellerer til drengene, enten i form af måden der undervises på eller på grund af mulige forskelle i drenge og pigers genetiske tilgang til forskellige læringsstile. Det kan også have at gøre med andelen af mandlige lærere i matematik i forhold til i andre fag. Uanset forklaringen er det et væsentligt resultat, fordi det viser, at det ikke nødvendigvis er sådan, at minoritetsdrenge klarer sig dårligere end minoritetspiger. Der er ikke en særlig drengegruppedynamik, der slår igennem i alle fag. I den kvalitative del af undersøgelsen skal det undersøges, om der er karakteristika ved undervisningen i matematik, der med fordel kan overføres til de andre fag.

I Figur 2 inddrages også etnisk danske drenge og etniske minoritetspiger i sammenligningen med de etnisk danske piger. I dansk, fysik-kemi og engelsk er der en gennemgående tendens til, at de etnisk danske drenge klarer sig (lidt) dårligere end de etnisk danske piger, minoritetspigerne

klarer sig dårligere endnu, mens minoritetsdrengene klarer sig dårligst af alle grupperne. Kun i matematik klarer drengene sig bedre end pigerne med samme etniske baggrund – hvilket altså også gælder for minoritetsdrengene i forhold til minoritetspigerne.

Figur 2 Hvordan klarer etnisk danske drenge, etniske minoritetspiger og minoritetsdrengene sig i forhold til etnisk danske piger? Forskelle i karaktergennemsnit

Anm.: Minoritetsdrengene, minoritetspiger og etnisk danske drenge karakterer i forhold til etnisk danske piger i forskellige fag ved folkeskolens afgangsprøver i 9. klasse i 2002-2005.

Disse første analyser har alene set på karaktergennemsnittet for de fire forskellige grupper – uden at undersøge nærmere i hvilket omfang forskellene skyldes elevernes køn og etnicitet, og i hvilket omfang de skyldes forskelle i elevernes sociale og økonomiske baggrund. Det skal der ses nærmere på i næste afsnit.

3.2 Baggrunden for minoritetsdrenge's dårligere resultater

Det er kendt fra tidligere studier, at elevernes sociale og økonomiske baggrund generelt har meget stor betydning for, hvordan de klarer sig i uddannelsessystemet – ofte meget større betydning end skolerne (se fx Andersen 2007). Spørgsmålet er, om det også gælder for minoritetsdrengene.

Den socioøkonomiske baggrund er i dette tilfælde målt meget bredt i form af forældrenes uddannelsesniveau, om eleverne bor hos begge forældre, boligens størrelse, forældrenes indkomst og formue, skolekammeraternes familiære baggrund, størrelsen på den skole eleverne går i og karakteristika ved kommunen, den ligger i.³ Dette meget brede mål for elevernes sociale og økonomiske baggrund er valgt for at kunne isolere effekten af de to centrale faktorer i denne undersøgelse, nemlig elevernes køn og etnicitet.

Af figur 3 fremgår det imidlertid, at den socioøkonomiske baggrund udgør en ret lille del af forklaringen på minoritetsdrenge's dårligere resultater. Minoritetsdrenge's svagere socioøkonomiske baggrund reducerer deres karakter i forhold til de etnisk danske piger med mindre end 0,1 karakterpoint i alle seks fag. Dette resultat harmonerer med resultaterne i rapporten PISA Etnisk 2005 (Jensen & Schade-man 2007; Egelund & Tranæs 2007), der viser, at sammenhængen mellem forældrebaggrund og faglige færdigheder er betydeligt svagere for indvandrere og efterkommere end for etnisk danske elever.⁴ Også internationalt gælder det, at baggrundsfaktorer kun forklarer en mindre del af indvandrerelvers svagere resultater (OECD 2006).

En forklaring kan være, at selv ressourcestærke indvandrerforældre ikke har haft mulighed for at tage en uddannelse i Danmark. Uddannelse og de andre socioøkonomiske variable er derfor for-

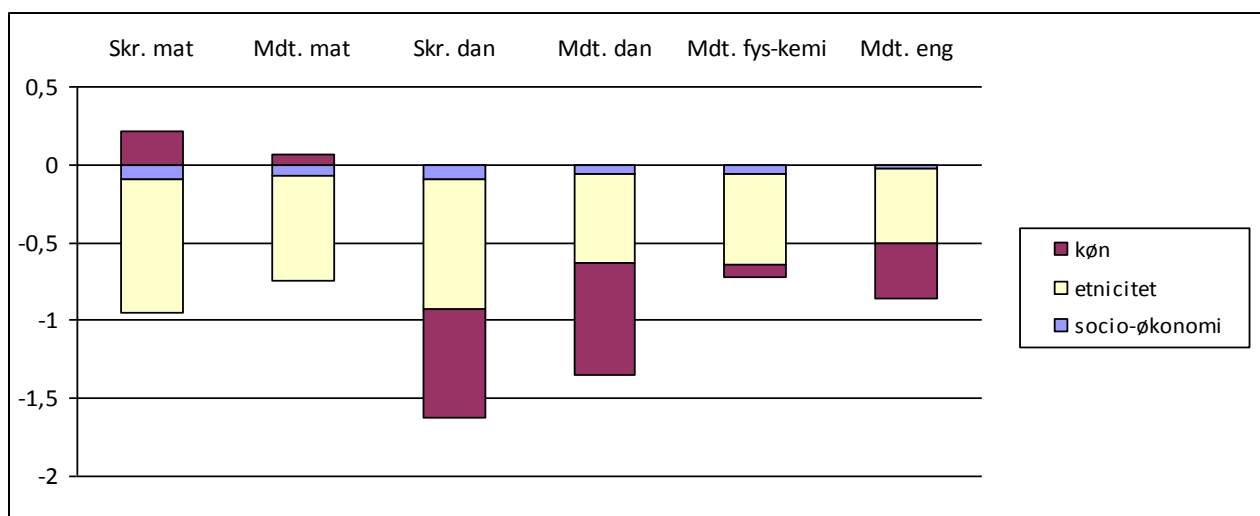
³ Effekten af den socioøkonomiske baggrund er beregnet som forskellen mellem afstanden til de etnisk danske pigers karakterer med og uden kontrol for disse faktorer. Nærmere detaljer om de statistiske modeller kan som nævnt ses i metodebilaget.

⁴ Jf. også Jensen & Smith (2007) og Formandskabet for Rådet for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Folkeskolen (2008).

modentlig dårligere indikatorer for minoritetsdrengenes støtte til skolearbejdet, end de er for etnisk danske elevers støtte fra hjemmet. Det kan altså ikke nødvendigvis konkluderes, at indvandrersforældre har mindre indflydelse på deres børns skoleresultater – den lave sammenhæng med forældrebaggrund mv. kan også skyldes et metodisk problem i at måle forældrenes indflydelse ud fra de tilgængelige data.

Betydningen af elevernes køn er varierende mellem fagene, som det også fremgik ovenfor. I matematik har minoritetsdrene fordel af at være drenge, mens det i dansk har en betydelig negativ sammenhæng med karaktererne. I engelsk og fysik-kemi er den negative sammenhæng mere begrænset.

Figur 3 Drengenes etniske baggrund er hovedforklaringen på deres resultater

Anm.: Minoritetsdrengenes karakterer i forhold til etnisk danske piger i forskellige fag ved folkeskolens afgangsprøver i 9. klasse i 2002-2005 – opdelt på forklaringsfaktorer.

Dermed er vi fremme ved, at den gennemgående mest betydningsfulde faktor i minoritetsdrengenes lavere faglige færdigheder ligger i deres etniske baggrund. Den har i alle fagene en negativ effekt på mellem 0,5 og 0,9 karakterpoint. Kun i mundtlig dansk har betydningen af køn en større effekt.

Det er også blevet undersøgt, om minoritetsdrene er ramt af en negativ interaktionseffekt mellem køn og etnicitet – det vil sige, om de klarer sig endnu dårligere, end man skulle forvente alene ud fra deres køn og deres etnicitet. Eller sagt på en anden måde: Forstærker den negative effekt af køn og etnicitet hinanden? På det punkt er resultaterne mere blandede. I mundtlig matematik og engelsk er der ikke nogen statistisk signifikant interaktionseffekt. I fysik-kemi er der en lille negativ interaktionseffekt på 0,1 karakterpoint, mens der i mundtlig og skriftlig dansk samt i skriftlig matematik faktisk er en lille positiv interaktionseffekt på mellem 0,1 og 0,2 karakterpoint.⁵

Med så små og svingende effekter er der ikke grundlag for at konkludere, at etniske minoritetsdrene er særligt samspilsramte: Hovedforklaringen på deres dårligere resultater er, at de er flygtninge eller indvandrere. Hertil kommer så, at de som øvrige drenge i folkeskolen klarer sig dårligere end pigerne i de andre fag end matematik.

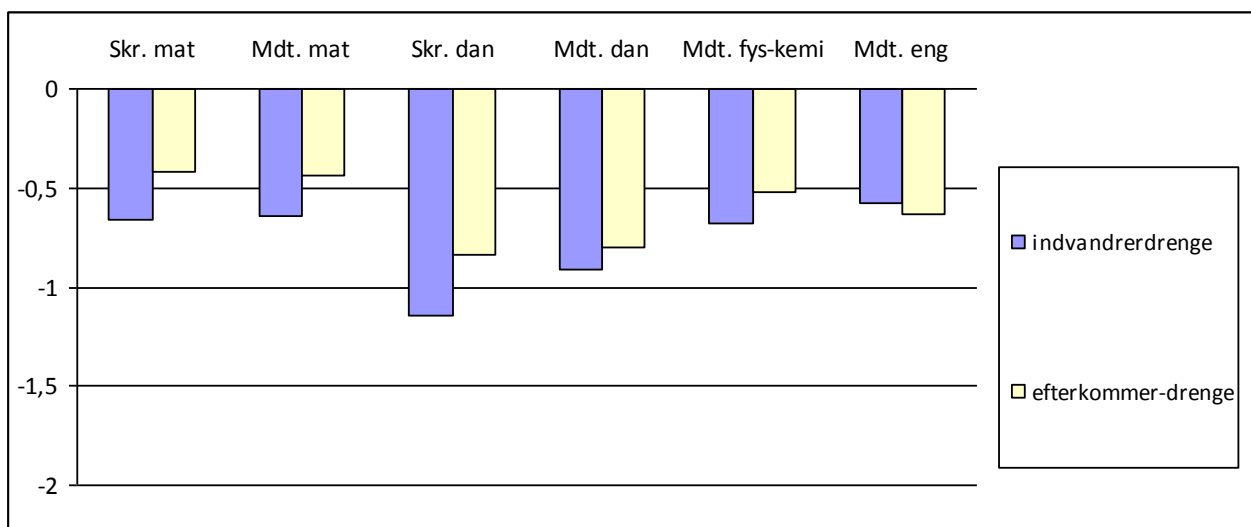
På baggrund af denne delkonklusion melder spørgsmålet sig, om indvandrer drenge opnår samme resultater som drenge, der er efterkommere af indvandrere – eller om man kan se en effekt af, at andengenerationsindvandrere og deres familier har haft længere tid til at integrere sig i det danske samfund. Det undersøges nærmere i det følgende afsnit.

⁵ I skriftlig matematik er sammenhæng dog kun signifikant på 5 %-niveau.

3.3 Indvandrere i forhold til efterkommere af indvandrere

Figur 4 viser, hvordan henholdsvis indvandrerdrengene og drenge, der er efterkommere af indvandrere, klarer sig i forhold til de øvrige elever i folkeskolen. Som det fremgår, er der, som man kunne forvente, en gennemgående tendens til, at efterkommerne af indvandrere klarer sig bedre end førstegenerationsindvandrerne. Forskellen er imidlertid ikke i noget fag større end 0,3 karakterpoint – og i mundtlig engelsk klarer andengenerationsindvandrerdrengene sig ligefrem dårligere end indvandrerdrengene.

Figur 4 Efterkommere klarer sig kun lidt bedre end indvandrerdrengene

Anm.: Karakterer for indvandrerdrengene og drenge, der er efterkommere af indvandrere, i forhold til de øvrige elever i forskellige fag ved folkeskolens afgangsprøver i 9. klasse i 2002-2005.

Den nævnte undersøgelse fra Rockwoolfonden viser således, at denne forskel mellem etniske danskere, indvandrere og efterkommere også slår igennem i det videre uddannelsesforløb. Således har 36 % af indvandrerne (som kom til landet inden de var 15 år) som 30-årige en erhvervs-kompetencegivende uddannelse mod 46 % af efterkommerne. Til sammenligning har 74 % af de etniske danskere en sådan uddannelse som 30-årig (Hvidtfeldt & Schultz-Nielsen 2008).

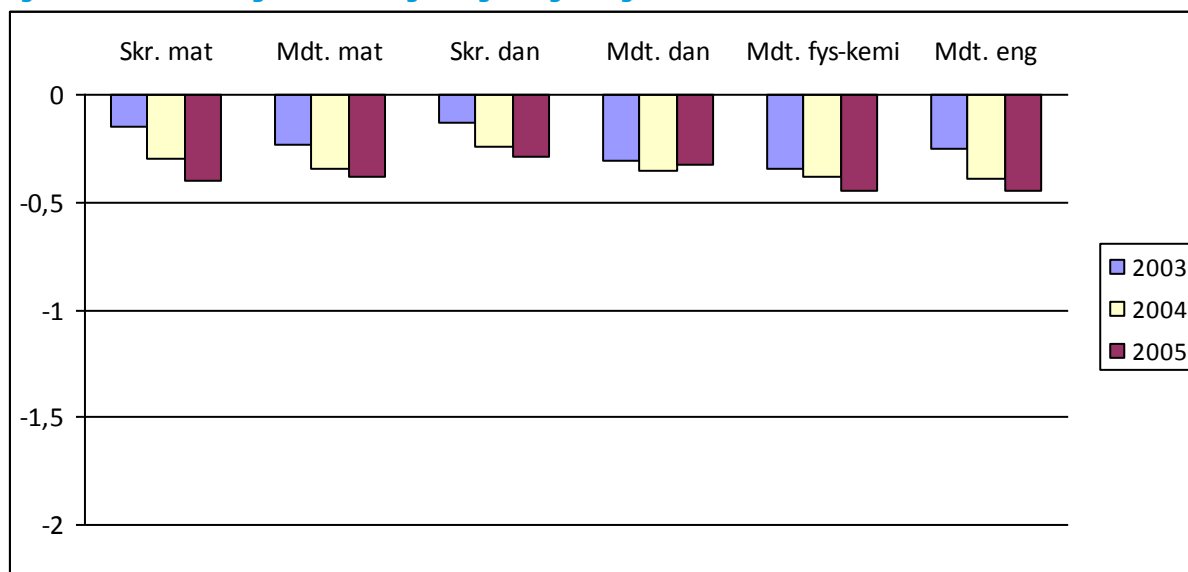
Analysen af elevernes karakterer ved afgangsprøverne bekræfter således først og fremmest, at unge med anden etnisk baggrund end dansk klarer sig noget dårligere i uddannelsessystemet end etniske danskere – selv efterkommere der er født og opvokset i landet. Der er dog en tendens til, at efterkommerne klarer sig (lidt) bedre end indvandrerne.

3.4 Udvikling over tid

De foregående analyser viser, at minoritetsdrenge faglige niveau er betydeligt lavere end deres etnisk danske skolekammeraters, når de er færdige i 9. klasse i folkeskolen. Det er derfor relevant at undersøge, om det går fremad med minoritetsdrenge resultater over tid – eller om forskellene bliver større og større.

Figur 5 viser, at sidstnævnte ser ud til at være tilfældet. Figuren sammenligner minoritetsdrenge resultater ved sommerprøverne i 2003-2005 med sommerprøven fra 2002. Figuren sammenligner altså ikke minoritetsdrenge med etnisk danske piger, men minoritetsdrenge egne resultater de enkelte år. Som det fremgår, bliver minoritetsdrenge resultater dårligere og dårligere år for år i alle fag. Kun i mundtlig dansk ser kurven ud til at knække i 2005.

Figur 5 Minoritetsdrengene klarer sig dårligere og dårligere år for år

Anm.: Minoritetsdrenge karakterer ved afgangsprøverne i 2003-2005 i forhold til deres karakterer i 2002 i forskellige fag ved folkeskolens afgangsprøver i 9. klasse.

For at undersøge om den negative udvikling fortsætter frem til 2009, har vi gennemført en række supplerende analyser på karakterdata fra 2006-2009. Disse data giver en fornuftig indikation af udviklingen, men kan ikke direkte sammenlignes med ovenstående analyser, idet der blandt andet er ændret i karakterskalaen, afgangsprøver mv.

På tværs af fagene viser analyserne, at udviklingen fra 2006 til 2009 er mere varieret. Specielt klarede minoritetsdrengene sig relativt godt i 2006 og 2007, mens der generelt har været en faldende tendens igen i 2008 og 2009. Det viser sig dog, at det særligt er korrektionen for socioøkonomiske forhold, som forklarer den stigende tendens. Hvis vi ser på de ukorrigerede tal, hvor der altså ikke tages højde for drengenes socioøkonomiske forhold, er der generelt tale om en faldende tendens⁶. Det er også her værd at fremhæve, at de største forskelle i karakterdata fortsat gælder både mundtlig og skriftlig dansk.

3.5 Øvrige forhold

Generelt er der med det foreliggende datasæt begrænsede muligheder for at undersøge årsagerne til de sammenhænge, der kan konstateres. Derfor vil den anden del af rapporten som nævnt med en kvalitativ interviewundersøgelse forsøge at komme nærmere nogle årsagsforklaringer og dermed pege på nogle handlemuligheder. Der er dog et par forhold, som det er værd at bemærke.

Der er i alle analyserne kontrolleret for andelen af indvandrere og efterkommere på skolerne.⁷ Disse resultater viser generelt en negativ sammenhæng mellem andel af indvandrere og elevernes karakterer. I den forbindelse må man være opmærksom på to forhold. For det første gælder det, at en høj statistisk korrelation mellem andelen af indvandrerelver og lave karakterer ikke med sikkerhed skyldes, at indvandrerelver har en negativ effekt på deres klassekammerater. Det kan også skyldes, at de skoler med en høj andel af indvandrerelver har en overrepræsentation af ressourcetsvage indvandrerelver. For det andet gælder det, at hvis sammenhængen mellem andel indvandrere og resultaterne er lineær, så vil der ikke være nogen nettogevinst ved at sikre en større spredning af eleverne – så vil den samlede effekt på landsplan være uændret. Omvendt gælder det, at hvis sammenhængen forstærkes, jo flere indvandrerelver der er, så vil

⁶ Forklaringen på denne forskel kan være, at der i forbindelse med de nye data har været mulighed for at få en højere datakvalitet i forhold til de socioøkonomiske variable.

⁷ På nær i den første kvantitative analyse der netop ser på den umiddelbare forskel i karaktergennemsnit uden kontrol for baggrundsfaktorer.

der alt andet lige være en samlet gevinst ved at undgå skoler med stor koncentration af indvandrerelever.

Denne problemstilling er undersøgt nærmere i anden sammenhæng (Andersen og Thomsen 2009), og her viser det sig, at der er en forstærket negativ effekt af indvandrerelever, når andelen overstiger 50 % – også når der benyttes forskellige statistiske teknikker til at kontrollere for, om indvandrereleverne på disse skoler har en anden social og økonomisk baggrund end de øvrige indvandrerelever.

Endelig har det også været undersøgt, om skolernes vægtning og prioritering af henholdsvis faglige og sociale målsætninger har en betydning for minoritetsdrengenes udbytte af undervisningen. Som nævnt i litteraturgennemgangen er der en del kvalitativ forskning, der tyder på, at lærernes faglige forventninger til eleverne – og ikke mindst til minoritetseleverne – har stor betydning for deres resultater, jf. også Skolerådets formandskab: "Tidligere undersøgelser har vist, at indvandrere og efterkommere i den danske skole oplever lavere forventninger end eksempelvis indvandrere og efterkommere i Sverige. Hvad angår lærerforventninger, tyder det ifølge PISA Etnisk på, at elever på skoler med henholdsvis høj og lav etnisk koncentration ikke bliver mødt med de samme faglige krav, og specielt at der kræves mindre af indvandrerelever på skoler med høj etnisk koncentration. Dog påpeges det i undersøgelsen, at det vil kræve yderligere analyser, før man kan fastslå denne sammenhæng" (Formandskabet for Skolerådet 2008).

Læreres forventninger til elever består formentlig af en række forskellige aspekter, såsom faglige forventninger generelt, sociale forventninger og forventninger til den enkelte elev, som igen kan afhænge af forskellige forhold ved eleven, herunder køn og etnicitet. En eksisterende spørgeskemaundersøgelse blandt alle landets skoleledere gør det muligt at undersøge ét aspekt af dette spørgsmål nærmere ved at koble de anvendte registerdata med svarene fra spørgeskemaundersøgelsen. Her blev skolelederne nemlig blandt andet bedt om at tage stilling til, hvor enige eller uenige de var i følgende udsagn:

På min skole er:

- det vigtigere at udvikle elevernes sociale kompetencer end at hæve deres faglige færdigheder
- undervisningsprocessen vigtigere end resultatet
- alternative undervisningsformer vigtigere end almindelig klasseundervisning
- elevstyring vigtigere end lærerstyring.

Svarene på disse spørgsmål er blevet sammenholdt med, hvordan skolernes elever de efterfølgende år har klaret sig ved afgangsprøverne. Resultaterne viser, at der generelt er en tendens til, at ressourcesvage elever klarer sig bedst på skoler, der vægter faglighed, resultater, klasseundervisning og lærerstyring frem for sociale kompetencer, processer, alternative undervisningsformer og elevstyring. Dette gælder imidlertid ikke specifikt for indvandrere og efterkommere. For så vidt at disse elever typisk også har en svagere social og økonomisk baggrund end deres skolekammerater i gennemsnit, kan der derfor godt være grund til at være opmærksom på vægtningen af disse undervisningsmæssige forhold. Men i det statistiske materiale er der altså ikke grundlag for at sige, at disse forskelle i skolernes prioriteringer har en direkte effekt på etniske minoritetselevs resultater.

Dette samspil mellem lærerforventninger og elevernes sociale og etniske baggrund er imidlertid noget, der skal undersøges nærmere i den følgende kvalitative del af undersøgelsen.

4. HVORFOR KLARER MINORITETSDRENGE SIG DÅRLIGERE I SKOLEN

Vi vil i det følgende præsentere resultaterne af den kvalitative analyse, som blev gennemført på tre forskellige skoler. Udvælgelseskriterierne var, at skolerne skulle klare sig henholdsvis bedre eller dårligere end statistisk forventet ud fra elevgrundlaget, målt ved karakterniveau i skriftlig dansk. Blandt de skoler, som klarer sig bedre end forventet, har vi udvalgt to skoler, hvor den ene har en høj andel etniske minoritetsdrenge (ca. 25 %), mens den anden har en lav andel (ca. 9 %). Den sidste skole klarer sig dårligere end forventet og har en høj andel etniske minoritetsdrenge (ca. 36 %)⁸.

Filosofien bag denne udvælgelse var at give mulighed for systematisk at sammenligne skoler, som klarede sig bedre henholdsvis dårligere end forventet. Det viste sig dog vanskeligt at realisere i praksis. Det er et gennemgående træk i analysen, at der ikke er åbenbare forskelle mellem de to skoler, der klarer sig henholdsvis godt og dårlig, og som begge har en høj andel etniske minoritetsdrenge. Selvfølgelig er skolerne ikke ens, men med udgangspunkt i temaerne for vores undersøgelser kunne vi ikke finde tydelige forskelle. Vi fandt derimod mange forskelle mellem skoler med henholdsvis høj og lav andel etniske minoritetsdrenge, hvorfor denne sammenhæng vil blive trukket frem som et gennemgående analysetema.

Analysen er struktureret, så den første del sætter fokus på forhold i skolen, mens den anden analyserer på forhold uden for skolen. Fælles for begge afsnit er, at de skal give svar på, hvordan disse forhold påvirker minoritetsdrengenes skolepræstationer.

Hvordan påvirker skolen etniske minoritetsdrenge skolepræstationer?

Der er mange velfungerende etniske minoritetsdrenge, der gør det godt i skolen, og som vil være i stand til at gennemføre en uddannelse, hvis de vælger det. Alligevel ved vi, at der også er udfordringer i skolerne, og som den kvantitative analyse viser, er der en del etniske minoritetsdrenge, der ikke opnår lige så gode resultater som etniske minoritetspiger eller etnisk danske elever.

Vi har i løbet af dataindsamlingsperioden mødt mange dygtige og erfarne lærere, som gør en stor forskel for de elever, de har, og som virkelig brænder for deres arbejde. Mange af lærerne er meget opmærksomme på problematikken omkring andetsprogstilignelse, og de har også et stort fokus på at tage hensyn til elevernes individuelle forskelle i undervisningen.

Ved siden af de intenderede resultater af undervisningen er der imidlertid også omstændigheder i skolerne, der ser ud til at være med til at forstærke en negativ udvikling. I denne del vil vi fokusere på nogle af de elementer, der spiller sammen, og se på, hvordan de påvirker etniske minoritetsdrenge skolegang.

Problemkategorisering af drenge med etnisk minoritetsbaggrund

Som nævnt i litteraturgennemgangen viser flere svenske undersøgelser (bl.a. Lahdenperäs 1997 og Parszyks 1999), at etniske minoritets elever føler sig anderledes end majoritets eleverne i den svenske skole, og at de af lærerne opfattes som en problematisk elevkategori. Eleverne afviger fra den etablerede norm for hvad der er "rigtig svensk", og hvis der opstår problemer eller konflikter, begrundes lærerne dette med elevernes afvigelse fra normen. Undersøgelserne viser også, at lærernes forventninger til og opførsel over for etniske minoritets elever påvirker elevernes præstationer. Ifølge Lahdenperäs og Parszyks er disse problemstillinger særligt gældende for drenge, og lærerne i undersøgelserne har en tendens til på forhånd at klassificere en skoleklasse som mere eller mindre udfordrende baseret på andel etniske minoritetsdrenge.

Når man spørger lærerne direkte, om ovenstående kan genfindes på deres skoler, får vi divergerende svar. Nogle lærere erklærer åbent, at de opfatter minoritetsdrenge som en elevgruppe, der

⁸ Andelen opgjort på baggrund af registerdata over elever på 9. klassetrin med indvandrerbaggrund. Ifølge skolens oplysninger er andelen af tosprogede elever ca. 95 %.

forbindes med problemer. Lærernes motivation er, at vurderingen baseres på konkrete erfaringer – der er flere udfordringer for denne elevgruppe. Andre lærere mente ikke, at de kiggede på etnicitet eller køn, når de mødte eleverne, men at de så på hver enkelt elevs opførsel.

Når vi sammenstiller den diskurs, lærerne bruger om etniske minoritetsdrenge med svarene på ovenstående spørgsmål, får vi et lidt andet billede. Det ordbrug, de vælger, og de eksempler, de trækker frem, er varierende. Blandt nogle af lærerne er den neutral, i det at de hele tiden skelner mellem de enkelte elever, de taler om, og etniske minoritetsdrenge som gruppe, mens den hos andre er overvejende negativ. De lærere, der har en mere neutral tilgang til elevgruppen, arbejder overvejende på skolen med en lav andel etniske minoritetsdrenge, mens de lærere, der har en negativ tilgang til elevgruppen, arbejder overvejende på de to skoler med mange etniske minoritetsdrenge. Disse lærere beskriver en hverdag, hvor mange af udfordringerne kommer fra etniske minoritetsdrenge, og selv om alle fortæller, at de har både nemme og svære elever, ser man, at de svære grupper fylder meget, og at ordbruget om de etniske minoritets elever for det meste er præget af en problemdiskurs. Der ser altså ud til at foregå en problemkategorisering af de etniske minoritetsdrenge på skolerne med en høj andel af denne elevgruppe.

Når man sammenstiller lærernes beskrivelser med det, drengene selv oplever, ser man, at den negative holdning kan virke selvforstærkende. For eksempel fortæller en dreng, om en hændelse med en lærer, der var med til at gøre ham mere negativt indstillet til skolen:

En lærer sagde, "du er elendig". Jeg kan huske, at hun sagde det. Det føles dejligt at få vide...⁹ Man tænker bare "fuck læreren!" Så er jeg bare ligeglad med skolen...

Det er tydeligt, at eleven har følt sig såret over lærerens hårde ord, og at han selv mener, at denne type holdning har ført til, at han har fået mindre lyst til at gå i skole.

Hvis man ser på, hvad drengene i undersøgelsen fortæller om lærernes forventninger og opfat-
telser af etniske minoritetsdrenge som gruppe, ser man, at mange af drengene på skoler med en
høj andel bekræfter, at lærerne ser dem som en problematisk kategori. De giver flere eksempler
på forskelsbehandling og mener også, at dette nogle gange kommer til udtryk i karaktergivnin-
gen. En elev gav følgende beskrivelse:

*Hvis vi har lavet noget, og hun ikke så vores navne, så ville vi få gode karakterer. (...) Læreren
siger hele tiden til danskerne, at det er godt. Men til indvandrer drengene siger hun altid, at det
er en ommer. Jeg arbejder godt sammen med Hassan¹⁰, men læreren sagde, at vi ikke måtte
arbejde sammen igen. Jeg er forvirret.*

En anden dreng fra en skole med en høj andel etniske minoritetsdrenge fortæller:

*Dreng: Vi gør bare en lille ting, og han siger kun onde ting imod os. Vi tror, at lærerne bedre kan
lide de danske. Jeg ved bare, at de hellere vil have dem. I høj grad! Jeg kan se det på dem...*

Interviewer: Hvordan kan du det?

*Dreng: Der er en lærer... Der ligger måske et stykke papir på gulvet, og han skælder ud på hele
klassen. Han siger, at han ikke gider undervise os. At vi skal feje det op. Han siger, at vi skal
være som de danske børn. "Gør I det der hjemme også? I er ikke opdraget derhjemme!"*

Det lærer-elev-forhold, denne dreng beskriver, er blevet meget anstrengt. Drengene fortæller, hvordan de reagerer med mere oprør og mere ballade, når de føler sig uretfærdigt behandlet, og der tegner sig et billede af en ond cirkel, der er svær at bryde.

Vi kan ikke vurdere lærernes arbejde, men de lærere, vi talte med, var som tidligere beskrevet både engagerede og reflekterede. Eleverne definerer imidlertid sig selv i etniske kategorier i høj

⁹ Sagt med ironi.

¹⁰ Navnet er ændret af hensyn til anonymitet.

grad. Flere af dem har en klar oplevelse af, at nogle lærere ser dem som en problemkategori, og at de dermed bliver diskrimineret i skolen. Selv om oplevelsen af diskrimination fylder meget for flere af drengene, var det dog ikke svært for dem at give eksempler på lærere, som de mener behandlede dem lige.

På en af skolerne med en høj andel etniske minoritetsdrenge sammenligner nogle af drengene en lærer, de havde haft tidligere, med en ny lærer. De var enige om, at den nye lærer er bedre for dem, og at de blev inspireret til at tage sig mere sammen med den nye lærer. Følgende citat fra en af drengene er et eksempel på, hvordan problemkategoriseringen opfattes af eleverne, og hvordan de synes, at en mere positiv holdning virker:

Den nye lærer bliver ikke så hurtigt sur. Hun snakker til os sådan på en god måde, og alle lytter efter hende. Hun roser os efter hver time. Den gamle lærer sagde, at vi var uintegrerede, ubehøvlede, uforskammede og så videre... Alle mulige ord med "u" foran!

På skolen med en lav andel etniske minoritetsdrenge kunne man ikke genfinde billedet fra de to skoler med en høj andel. Hverken de etnisk danske eller minoritetsdrene føler, at der er en særlig negativ kategorisering af bestemte elevgrupper, og de er enige om, at lærerne stort set behandler alle elever ens. Dette ser ud til at have en sammenhæng med, at lærerne ikke oplever de samme store udfordringer, som lærerne på de øvrige to skoler, selv om også denne skole lå i et socialt belastet område og havde mange svage elever.

Det ser altså ud til, at problemkategoriseringen af etniske minoritetsdrenge først og fremmest finder sted på de skoler, hvor andelen af denne elevgruppe er høj, og at også drengene på disse skoler definerer sig i etniske kategorier og igennem dem ser sig som "problemer". Det er svært at vurdere omfanget af dette, men elevernes oplevelser tyder på, at negative erfaringer med en lærer forplanter sig som synlige symboler, der har virkning ud over den enkelte lærer eller time, og som derfor også rammer de mange engagerede lærere.

Sammenfatning

Skoler med høj andel etniske minoritetsdrenge

- Problemkategoriseringen er tydelig hos mange af lærerne, og flere af dem taler åbent om, at det er sådan. Etniske minoritetsdrenge føler også, at de ses som en problematisk kategori, og flere af dem føler sig diskrimineret.

Skole med lav andel etniske minoritetsdrenge

- Ingen tydelig problemkategorisering. Lærerne er mere fokuseret på den enkelte elev og lægger stor vægt på, at de etniske minoritetsdrenge er repræsenteret på mange forskellige niveauer i klassen. De fleste etniske minoritetsdrenge synes ikke, at lærerne forskelsbehandler, eller ser på dem som mere problematiske end andre elever.

Elevernes holdning til skolen

Til trods for den negative kategorisering fandt vi, at de etniske minoritetsdrenge generelt er mere positivt indstillet over for at gå i skole end de etnisk danske elever er. Dette var også en af forskellene mellem etniske minoritets elever og etnisk danske elever i den internationale PISA-undersøgelse (OECD 2006). De fleste udtrykker, at de er glade for muligheden for at lære, og de er enige i, at det er vigtigt at lave sine lektier, så de senere kan få en uddannelse. Indsatsen er dog, for mange af dem, mangelfuld. Dette forklarer drengene ved, at de ikke gider, at de hellere vil være sammen med venner. De synes herudover, at mange af fagene er kedelige. Drengenes (og lærernes) beskrivelse af deres indsats minder i høj grad om det, Gilliam (2006) beskriver som en "ballademagermentalitet": Drengene føler sig som andenrangselever, og når de alligevel

ikke kan opnå status som en af de dygtige, vælger de at opnå status blandt medelever ved at lave ballade.

Gilliam forklarer de etniske minoritetsselevers følelse af at være andenrangselever med, at etnicitet til en vis grad tabuiseres i folkeskolen. På spørgsmålet om, hvorvidt hun inddrog elevernes etniske baggrund i undervisningen, svarede en af lærerne i undersøgelsen:

Jeg synes ikke, at jeg bruger så meget tid på elevernes baggrund. Jeg vil hellere fokusere på, at de er børn, ikke drenge, piger, arabere eller noget andet. Så tager jeg noget generelt fra verden (...) Jeg lægger meget vægt på at de er danskere. At de får en følelse af, at det også er deres Danmark.

Dette citat er typisk for de af lærerne i undersøgelsen, som er bevidste om det med at inddrage elevernes etnicitet i undervisningen eller ikke. De fleste er dog ikke særligt opmærksomme på det, og dette gælder lærere fra alle de tre skoler. Som man kan se af citatet, er lærerens intention, at etnicitet ikke skal være afgørende for forholdene mellem lærere og børn eller mellem forskellige grupper af børn. Hun vil, at børnene først og fremmest skal se sig selv som danske børn, og derfor italesætter hun ikke elevernes etniske baggrund. Ifølge Gilliam (ibid.) kan denne "fornægtelse" af etnicitet føre til, at børnene føler, at der er noget forkert ved dem – de ved jo godt, at de er anderledes, hvorfor vil man så ikke tale om det? I vores interview med etniske minoritetsdrenge genfindes dette. Flere af drengene fortæller, at de meget sjældent taler om deres etnicitet i skolen, men når de endelig gør det, er det forbundet med noget negativt. En af drengene gav følgende eksempel på, hvordan deres etnicitet indgår i undervisningen:

Nogle gange har vi en diskussion og råber højt, så siger læreren "vi er ikke i et arabisk land nu – vi er i Danmark – kan I ikke føre en ordentlig samtale?" Så taler de jo om vores land...

Det var tydeligt, at drengene synes det var synd, at deres kultur og oprindelsesland kun blev inddraget som noget negativt, men det var også tydeligt, at de er vant til det, og ikke forventer noget andet.

Selv om udfordringer omkring etniske minoritets elever fylder rigtig meget i det, lærerne fortæller, er de også meget klare på, at de problemer, de taler om, er mest til stede blandt svagere sociale grupper. De trækker mange eksempler frem på etniske minoritets elever, der klarer sig godt, og som kommer fra velfungerende familier.

Skellet mellem lærernes fokus på "børn" og elevernes fokus på etnicitet tydeliggøres yderligere, når vi ser på elevernes sociale relationer. På de to skoler med høje andele af minoritets elever tegnes et billede af et segregeret socialt liv. Få af de etniske minoritetsdrenge, vi har talt med, har mange venner med etnisk dansk baggrund. Og tilsvarende fortæller også de etnisk danske drenge, at de mest er sammen med andre danskere i fritiden. Denne klikedannelse genfindes ifølge drengene også blandt pigerne, hvor de etnisk danske piger og de etniske minoritetspiger er i grupper hver for sig. I forbindelse med vores interview understregede en af lærerne denne pointe i forbindelse med et gruppearbejde, som blev organiseret på grund af lærernes deltagelse i undersøgelsen. Han pegede ud af vinduet, hvor man kunne se, hvordan elevernes selvorganisering resulterede i etnisk adskilte grupper.

Klikedannelsen opleves som problematisk af mange lærere, da de mener, at det forhindrer drengene med etnisk minoritetsbaggrund i at blive bekendt med danske kultur- og samfundsforhold, og det forhindrer hele skolen i at få udbytte af at være så mangfoldig. En af lærerne fortæller, at klikedannelsen er et stort problem på hans skole:

Noget der fylder noget er klikedannelse, mest uden for undervisningen. De danner grupperinger indbyrdes, og det kan være svært at blive accepteret og acceptere andre kulturer (...) Det er et stort problem, ment på den måde, at jeg synes, at der er uudnyttede ressourcer. Man kunne få en mangfoldig skole, hvis man blandede folk. Man skal ind og ændre på nogle værdier. Det er svært at gøre som lærer – her skal man som skole lave en hel indsats.

Også på skolen med en lav andel etniske minoritetsdrenge ser man en tendens til, at drengene er sammen med venner, der har den samme etniske baggrund som dem selv. Der var dog ikke en så udtalt bekymring fra lærerne om klikedannelse, som der var på skolerne med en høj andel.

Selv om det er naturligt for børn at ville være sammen med sine venner i skoletiden, er der altså noget, der går tabt, hvis eleverne i den mangfoldige skole ikke egentligt blander sig med hinanden. De mister muligheden for at lære af hinanden og for at se mulighederne i det mangfoldige samfund. Der er også en fare for, at de negative cirkler forstærkes, hvis eleverne kun er sammen med elever, der er i det samme negative mønster som dem selv.

Drengenes identifikation med en bestemt etnicitet er altså grundlaget for opdelingen i forskellige klikker og dermed segregationen på skolen. Lærernes negative holdning til opdelingen af elever, er med til at forstærke deres problemkategorisering af etniske minoritetsdrenge, og dermed til den følelse af diskriminering som drengene oplever.

Sammenfatning

Skoler med høj andel etniske minoritetsdrenge

- De etniske minoritetsdrenge var generelt mere positivt indstillet til at gå i skole, end de etnisk danske drenge. Alligevel giver de også udtryk for en "ballademagermentalitet", hvor de identificerer sig stærkt med sit etniske fællesskab, og hvor de viser modstand mod skolen og lærerne. De føler generelt, at skolen ser deres etniske baggrund som et problem, og søger sammen med andre etniske minoritetsdrenge i klikker.

Skole med lav andel etniske minoritetsdrenge

- De etniske minoritetsdrenge var generelt mere positivt indstillet til at gå i skole, end de etnisk danske drenge, og de var også positivt indstillet over for lærerne. De søgte også sammen i grupper med andre minoritetsdrenge, men ikke som modreaktion på forhold i skolen.

Sproglige udfordringer

En af de faktorer, som lærerne lægger mest vægt på som forklaring på de etniske minoritetsdrenge resultater i skolen, er deres niveau i det danske sprog. Det er svært for lærerne at vurdere en elevs fagfaglige niveau i de enkelte fag, hvis eleven ikke er i stand til at udtrykke sig på dansk, og vægten på det danske sprog bliver derfor meget stor. Skolen ses som en arena for det danske sprog, og da mange af lærerne vurderer, at elevernes dansk har mangler, lægger de stor vægt på, at eleverne skal bruge dansk, så længe de er på skolen. En anden begrundelse for dette er, at det er vigtigt, at alle i klassen forstår, hvad der bliver sagt, så ingen føler sig udenfor. Begrundelserne for, at etniske minoritets elever skal tale dansk, mens de er i skolen, er dermed både faglige og integrationsbetingede.¹¹

Mens lærerne er optaget af, at etniske minoritets elever taler for lidt dansk i dagligdagen og udsættes for for lidt dansk gennem fx medierne (ifølge lærerne ser de hovedsageligt fjernsyn fra forældrenes hjemland derhjemme), efterlyser mange af eleverne mindre rigide regler angående sprogbrug i skolen. De fleste har oplevet, at lærere beder dem om at undgå at tale på deres modersmål, fordi "skolen er dansk", og fordi man ønsker, at alle skal forstå, hvad der bliver sagt. Generelt oplever drengene denne regel som ekskluderende, til trods for at intentionen fra skolens side, bliver beskrevet som netop at inkludere alle. Eleverne får en følelse af, at der er noget galt

¹¹ Vores fokus i undersøgelsen har hovedsageligt været på lærerforventninger, betydning af kønsroller og familie, og det har ikke været inden for vores rammer at gå i dybden med spørgsmål knyttet til det rent sproglige, og hvordan skolerne organiserer undervisningen i dansk som andetsprog. Det er alligevel interessant, at flertallet af de lærere, vi talte med, ikke havde en uddannelse i dansk som andetsprog. På to af skolerne er andelen af etniske minoritets elever høj, og lærerne beskriver, at udfordringer knyttet til andet-sprogspædagogik er en del af dagligdagen.

med deres sprog, og at det forbindes med noget negativt. Flere af dem nævner også eksempler på hændelser i undervisningen, hvor det at kunne bruge sit modersmål til at forklare noget til en anden elev ville kunne spare både læreren og elevernes tid, men at de ikke får lov til det. Dette opleves som både uretfærdigt og stigmatiserende, og er ifølge eleverne med til at skabe modstand imod skolen. En af drengene fortæller følgende om, hvordan han føler det:

Jeg har lige været oppe ved inspektøren. Lærerne tror, at man bander og driller, når man taler sit modersmål. Det er irriterende. Jeg har ytringsfrihed. Jeg må godt tale engelsk, tysk... Jeg bliver sur. Hvad kommer det dem ved, om jeg taler med en kammerat på vores sprog? "Du skal tale dansk, det er en dansk skole"... Vi taler kun vores sprog, hvis vi lige skal sige noget til hinanden, hvis andre ikke lige skal høre det (...) Man må ikke en gang sige "Salam aleikum"!

Som denne elev fortæller, begrundes regelen, om at man kun må tale dansk på skolen, med, at man er bange for, at eleverne kan finde på at tale grimt eller drille nogen på modersmålet. Følgende citat er fra en anden dreng, der fortalte om lignende oplevelser:

Dreng: Vi må ikke tale arabisk foran lærerne. De vil gerne forstå, hvad vi siger – de er bange for, at vi siger noget grimt.

Interviewer: Men gør I det?

Dreng: Vi bander til dem på arabisk. Nogle gange siger vi det først til dem, når de vender sig om (...) Nogle gange fortæller vi dem, hvad det betyder, når vi taler hyggeligt med dem. Og næste gang når vi siger det, ved de, hvad det betyder...

Drengene kan godt se, at det ikke er godt at bruge modersmålet til at bande til en lærer, men man får indtrykket af, at de ser det som et slags selvforsvar, som kan bruges, når de føler sig dårligt behandlet.

Selv om flere af drengene savner en anerkendelse af deres modersmål i skolen, mener de også, at et godt udviklet dansk sprog er meget vigtigt for at klare sig godt i skolen. På spørgsmålet om, hvorfor de tror, at danske elever klarer sig bedre, svarede en dreng:

De snakker det (dansk) hele tiden, mand. Vi snakker arabisk derhjemme og også med vennerne. Vi taler kun dansk i skolen.

En anden dreng svarede:

Det er deres land. De kan sproget, og deres forældre er vokset op med sproget. De laver danske ting, jul, fastelavn og så videre. Vi holder ramadan. Jeg vidste ikke engang, hvad konfirmation er. Hvis jeg siger engelsk og tysk til min far, så siger han, "hvad taler du om?"

Denne dreng trækker ikke kun det sproglige frem, men også kulturelle forhold, som hvilke højtidder man fejrer osv., og det er tydeligt, at han tillægger det at kende det danske samfund en stor værdi i forhold til at klare sig godt i skolen.

Flere af drengene mener selv, at de elever, der klarer sig bedst, er dem, der har været i Danmark hele livet, og som dermed ikke har skullet lære det på et senere tidspunkt. Dette er interessant, da de samme drenge tidligere i interviewet har sagt, at de synes, de er gode til dansk, og at de ikke har problemer med at forstå, hvad der bliver sagt i skolens undervisning.

Dette kan forklares med, at der er forskel mellem de krav der stilles i elevernes hverdagssprog og i deres skolesprog. En af dem, der har forsket i denne forskel, er Jim Cummins, og han bruger begreberne BICS (Basic Interpersonal Communication Skills) om hverdagssproget og CALP (Cognitive Academic Language Proficiency) om skolesproget eller det akademiske sprog. Ifølge Cummins (bl.a. 2001) udvikler mange tosprogede børn tilstrækkelig kompetence i sit andetsprog til at klare sig i hverdagslivet, mens mange ikke udvikler et tilstrækkeligt veludviklet akademisk sprog. Dette viser sig ved, at børnene klarer sig godt i skolens første år (mens sproget der bruges i un-

dervisningen stadigvæk er et hverdagssprog), men at de falder fra, når sproget gradvist bliver mere akademisk.

Ifølge Cummins er mange lærere ikke klar over denne forskel i typer af sprog, og de tager derfor ikke hensyn til de tosprogede børns særlige sproglige behov. Drengene i interviewene er heller ikke opmærksomme på denne forskel, og de er derfor heller ikke i stand til at sætte ord på de sproglige problemer, de oplever. De mener selv, at de er gode nok, idet de taler uden accent og grammatiske fejl, men oplever alligevel, at de har mangler i forhold til de etnisk danske elever.

Netop det, at drengene har en god udtale og en korrekt grammatik, er lærerne opmærksomme på. Ifølge dem er det hovedsageligt ordforrådet, der har mangler i forhold til de etnisk danske børn. Lærerne tilkendegiver, at ordforrådet kan udvikles gennem ekstra dansksproglige aktiviteter uden for skoletid, som fx at læse. En lærer sætter ord på denne problemstilling:

Selv om de klarer sig godt, så har de brug for noget skriftsprog. De kender ikke til det gamle sprog og betydninger af ord. Det bliver mest tydeligt, når de bliver ældre (...) Ikke engang ved en god arbejdsindsats kan de nå det samme niveau. Hvis de ser en film, så er det stadig kun de klassiske 300 ord, de kender. De læser generelt meget lidt, og det betyder, at deres begrebsverden er minimal. Især drengene fra den arabiske verden.

Der er altså forskelle i, hvad lærere og elever lægger vægt på i forhold til elevernes sproglige udfordringer. Som man kan se af ovenstående, er eleverne meget optaget af modersmålets forbindelse til identitet og deres etniske baggrund, mens lærerne lægger vægt på vigtigheden af at eleverne bruger det danske sprog. De er ikke direkte uenige med hinanden, hverken om betydningen af modersmål eller dansk, men de fokuserer på forskellige mål.

Det kan ses i sammenhæng med de forskelle i fokus, som blev beskrevet i forrige afsnit. Lærerne undlader at tale om elevernes etnicitet, fordi de vil fokusere på, at de er danske, mens eleverne føler, at dette signalerer, at deres etniske identitet ikke er noget værd. I begge disse eksempler begrundes lærerne deres valg med et ønske om social inklusion (når det gælder sproget, er de også optaget af elevernes dansksproglige udvikling), mens eleverne oplever det modsatte.

Ifølge den kvantitative analyse klarer etniske minoritetsdrenge sig bedre som gruppe i matematik end i andre fag. Forklaringen kan være, at matematik er mindre betinget af det danske sprog, og vi spurgte derfor elevernes matematiklærere specifikt om deres fag. Ifølge matematiklærerne er der træk ved matematikken, der gør, at det kan være nemmere for de etniske minoritets elever end andre fag. I matematik er man ikke afhængig af hele den sociale eller kulturelle baggrundsviden, som man fx er i dansk eller samfundsfag. Lærerne var dermed enige i, at faget kan ses som mere "universelt" end mange andre fag.

Der er alligevel træk ved matematikken i de højere klasser i folkeskolen, der er med til at gøre faget sværere tilgængeligt, da opgaverne i større grad handler om problemløsning. I problemløsningsopgaverne er eleverne afhængige af at forstå den kontekst, som det matematiske spørgsmål befinder sig i, og hvis man har sproglige misforståelser, vil man også ofte misforstå det matematiske problem i opgaven. En matematiklærer fortæller:

Matematikken skiller sig nok ud, den har ikke helt de samme sproglige udfordringer som andre fag. I andre fag er der massivt meget mere læsning. Men de tekstbaserede opgaver bliver mere og mere... Når vi når det her klassetrin (8. klasse), så er det basale på plads, og nu skal de anvende det. Det kan man gøre uanset sprog – det kan man sagtens komme ud over. Der er stadig nogen, der falder fra, men jeg har fornemmelsen af, at det er nemmere.

Læreren var ikke afklaret om, hvorvidt matematik var et nemmere fag for etniske minoritets elever, og det begrundede han med, at både de bedst præsterende og de dårligst præsterende elever i hans matematikklasse var minoritetsdrenge. Det kunne derfor se ud som om, at det er muligt for de minoritetsdrenge, der har opbakning og støtte hjemmefra, at udnytte matematikkens "universelle væsen", men at dette ikke gælder de børn, der kommer fra en svagere social bag-

grund. For dem var både de sproglige barrierer og mangel på hjælp til lektier så væsentlige, at matematikkens "uafhængighed" fra dansk kultur ikke blev en støtte for eleverne.

Sammenfatning

Skoler med høj andel etniske minoritetsdrenge

- De fleste lærere er enige om, at mange af de etniske minoritetsdrenge har betydelige sproglige udfordringer i forhold til det danske sprog, og at en særlig sproglig indsats er nødvendig i undervisningen. Eleverne må ikke bruge deres modersmål i undervisningen, og flere af dem er meget kritiske over for denne regel. De tolker det som diskriminering, og modersmålet bliver derfor en vigtig del af deres identitet og etniske fællesskab.

Skole med lav andel etniske minoritetsdrenge

- De fleste lærere er enige om, at mange af de etniske minoritetsdrenge har betydelige sproglige udfordringer i forhold til det danske sprog, og at en særlig sproglig indsats er nødvendig i undervisningen. Skolen har imidlertid også etniske minoritetsdrenge, hvis danske sprog ikke er en udfordring. Eleverne må heller ikke her bruge deres modersmål i undervisningen, men de opfatter ikke dette som diskrimination.

Om andelen af etniske minoritets elever

Rangvid (2006) har påvist en sammenhæng mellem andel etniske minoritets elever ved en skole og elevernes resultater. Hendes undersøgelse viser, at en andel minoritets elever på over 50 % påvirker både etnisk danske og etniske minoritets elever's resultater i negativ retning, mens en andel på under 50 % ikke påvirker elevernes resultater. Elevsammensætningen er også et emne, der optager både lærere og elever i vores undersøgelse. Selv om der er udfordringer knyttet til enkelte elever og deres læring, ser både lærere og elever på skolen med en lav andel etniske minoritets elever det positive i at møde elever fra forskellige kulturer. En af lærerne på denne skole siger:

Det der med at have tosprogede i klassen... Man tænker også, hvordan de tosprogede kan være en berigelse! Alle de ting der handler om kultur og lignende, der kan man spørge ind til deres hverdag og få det ind i det faglige også (...) Jeg underviser lige nu i demokrati. Der er det jo en fordel at tage fat i nogle ting, som de kender til. Jeg har en pige i klassen, der går med slør, og på den måde kan man udnytte det, de har kendskab til. Man kan på den måde håbe, at der kommer nogle tolerante mennesker ud af skolen. Hvis ikke man er berøringsangst og taler direkte om det, så har det en god effekt.

Læreren trækker det positive i en mangfoldig skole frem, og selv om hun også har oplevet udfordringer knyttet til elever med etnisk minoritetsbaggrund, ser hun dem ikke som en problematisk gruppe som helhed.

På skolerne med en høj andel etniske minoritets elever er det tydeligt, at mange af lærerne oplever, at elevsammensætningen kan være en udfordring. Selv om de godt kan se, at der kan være en fordel i, at elever med de samme sproglige udfordringer er samlet, og at lærerne dermed kan opnå en kompetence i for eksempel dansk som andetsprog, mener de, at de øvrige problemer er for mange og store til, at dette er en fornuftig løsning. De fremhæver vigtigheden af, at eleverne bliver bekendt med samfundet omkring sig – at de oplever flere sider ved det danske samfund end kun den "subkultur", de selv lever i. Hvis man ser det at bidrage til elevernes almene dannelse, som en vigtig opgave for skolen, er mangfoldighed et nøgleord, da Danmark i dag er et mangfoldigt samfund. Denne mangfoldighed går elevernes glip af, hvis de går på en skole, hvor andelen af etniske minoritets elever er meget høj. En af lærerne udtrykker det således:

At have skoler, hvor næsten alle elever er tosprogede... det synes jeg, er forkasteligt! Det bliver et parallelsamfund... Det er pga. boligpolitikken – så længe man har ghettos, så er det problematisk med skolerne.

Denne lærer var godt klar over, at nogle bruger lærernes eventuelt manglende kompetencer i dansk som andetsprog som et argument imod at fordele etniske minoritets elever på skoler, hvor andelen i forvejen ikke er så høj (hvis skolen ikke har så mange minoritets elever, er det mindre sandsynligt, at lærerne har en uddannelse i dansk som andetsprog), men hun mente altså, at fordelingen ved en mere mangfoldig skole ville veje tungere.

Da vi talte med drengene om, hvorvidt de synes andelen af forskellige elevgrupper havde en betydning for skolen, var de fleste enige om, at det er godt med både etniske minoriteter og etniske danske elever på samme skole. En af drengene fra en skole med mange etniske minoritets drenge begrundede det med følgende udtalelse:

Der skal være nogen (etniske minoriteter), men ikke for mange. Så snakker man for meget. Hvis der kun var danskere, så ville jeg nok have arbejdet mere.

På skolen med en lav andel var drengene ikke så optaget af elevsammensætningen, men det var dog tydeligt, at det var vigtigt for de etniske minoritets drenge at have andre minoritets drenge at være sammen med. Også her er der således tegn på, at eleverne forholder sig til den etniske baggrund og søger identiteten i det etniske fællesskab.

Sammenfatning

Skoler med høj andel etniske minoritets drenge

- Mange af lærerne ser den høje andel som en betydelig udfordring. Det er problematisk, at eleverne ikke har så mange etnisk danske elever at spejle sig i, da de oplever, at de kulturelle forskelle har en betydning, og de synes, det er en udfordring, at det dansk-sproglige niveau er lavt hos så mange af eleverne. De er dog også opmærksomme på, at det sociale spiller en stor rolle. Selv om ikke alle lærerne udtalte sig tydeligt om betydningen af andel, ser det ud til, at tendensen til problemkategorisering på netop disse to skoler kan ses i sammenhæng med den høje andel.

Skole med lav andel etniske minoritets drenge

- Lærerne var ikke så opdaget af andelen af etniske minoritets drenge på skolen, og det ser heller ikke ud til, at den har stor betydning for, hvordan de opfatter deres arbejde.

Hvordan påvirker forhold uden for skolen etniske minoritets drenge skolepræstationer?

Der er store forskelle mellem drengenes hjem, og hvordan familierne forholder sig til drengenes skolegang. Der er mange eksempler på elever og lærere, der fortæller om etniske minoritets familier, der deltager i skole-hjem-samarbejdet, hjælper med lektier og er interesserede i børnenes skolegang. Desværre er der også mange eksempler på forældre, der ikke er i stand til at hjælpe med lektier, måske fordi de ikke selv har en boglig baggrund, og fordi de har begrænset kendskab til dansk. I det følgende sætter vi fokus på de faktorer uden for skolen, der påvirker elevernes skolegang, altså hjemmet og omgivelserne. Vi anlægger således et bredere perspektiv, som betyder, at skolens rolle bliver mere indirekte. Skolen kan således påvirke samarbejdet med forældrene, men kan ikke påvirke elevernes fritidsaktiviteter. Sidstnævnte er dog taget med, idet de er med til at tegne et helhedsbillede af minoritets drenge hverdagsliv, som kan være med til at forklare skolepræstationerne.

Når det gælder forhold uden for skolen, er der ikke markante forskelle mellem skoler med høj eller lav andel etniske minoritetsdrenge, hvorfor vi ikke har fokuseret specifikt på dette i analysen.

Skole-hjem-samarbejde

I projektet *Dette virker på vores skole* (Rambøll Management & CVU København og Nordsjælland 2008) var et af fokusområderne forældresamarbejde. Undersøgelsen viser, at mange skoler har igangsat en række forskellige initiativer for at styrke samarbejdet med forældrene, men at dette område alligevel ofte oplevedes som en barriere for skolerne.

Også på de tre skoler i vores undersøgelse fortæller lærerne, at mange af de etniske minoritetsforældre ikke kommer til forældremøderne, og at de kun sjældent kommer til skole-hjem-samtaler. De tror, at dette har sammenhæng med forældrenes begrænsede dansksproglige kompetencer, og at de derfor er bange for at føle sig til besvær, hvis de dukker op.

Alle lærerne er enige om, at etniske minoritetsforældre har en lige stor interesse i, at det går deres børn godt, men de påpeger også, at forskellige opfattelser af skole-hjem-samarbejdet, bundet i forældrenes egen kultur, spiller ind. Ifølge lærerne kommer mange af forældrene fra en kultur, hvor skolen har en meget stor del af ansvaret for børnene, og de stoler derfor mere på lærernes kompetencer, end de etnisk danske forældre gør. Forældrene holder sig derfor lidt på afstand af skolen og kan ikke helt forholde sig til den danske måde at drive skole på, hvor forældre forventes at være meget involveret.

Flere af lærerne fortæller også, at forældrene er vant til en helt anden disciplin i skolen, og at de derfor ikke forstår den dialogbaserede måde at holde orden i skolerne på. De forventer, at lærerne er meget mere autoritære, og de bliver forvirrede over den bløde tilgang i den danske skole. Også flere af de etniske minoritetsdrenge er klar over, at der er en forskel mellem den danske skole, de er vant til, og den skole, som forældrene refererer til. En af dem fortæller om skolesystemet i Libanon, hvor hans forældre kommer fra:

I Libanon slår de, hvis man ikke er stille. De tager sådan en pind der, og så slår de en på hænderne, alt hvad de kan (...) Lærerne her er stille og rolige, og siger "hold nu op" (med forsigtig stemme).

Vi spurgte efterfølgende drengen, om han selv havde behov for den hårdere, autoritære tilgang. Han svarede først bekræftende, men da han senere skulle beskrive de lærere, som var gode til at håndtere hans klasse, fravalgte han de mest autoritære. I stedet fremhævede han de lærere, som var venlige og gode til at skabe en stemning, der ikke var præget af problemkategorisering af etniske minoritets elever. Eleverne var enige om, at de med disse lærere følte sig støttet og opmuntret, og at det gav dem både selvtillid og lyst til at yde en indsats.

Flere af lærerne fortæller, at mange af de etniske minoritetsforældre virker meget lydhøre, når de kommer til skole-hjem-samtaler, og at de generelt er mere autoritetstro end danske forældre. De stiller ikke spørgsmål ved lærerens vurderinger og lover typisk at følge op på eventuelle problemer. Problemet er, ifølge lærerne, at dette sjældent sker, og at problemerne fortsætter. Dette forklares med, at også forældrene synes, det er svært at navigere i to kulturer, og at de ofte har mistet den autoritet over sønnerne, som de selv forventer at have. Flere af drengene fortæller dog, at de aldrig kunne drømme om at svare deres forældre igen, som de gør med lærerne på skolen, og det er tydeligt, at de oplever, at der er en forskel mellem hjemmet og skolen. Drengene har altså stadigvæk stor respekt for forældrene, selv om forældrenes autoritet ikke er tilstrækkelig til at få børnene til at ændre adfærd, hvis der er problemer i skolen.

Resultater i *Dette virker på vores skole* (ibid.) viser, at der kan være forskel på lærernes og etniske minoritetsforældres syn på, hvad der er skolens vigtigste opgave. Skolen prioriterer ofte de sociale kompetencer, mens forældrene synes, fokus bør være på det faglige. For dem er målet med skolen, at børnene lærer noget fagligt, så de senere kan få en uddannelse og et arbejde. På spørgsmål om de tror et større fokus på det faglige end det sociale ville ændre noget i forældrenes deltagelse i skole-hjem-samarbejdet, var lærerne i vores undersøgelse lidt delte i deres

holdninger. Nogle af dem havde aldrig tidligere tænkt over problemstillingen, mens andre kunne genkende den. En af dem gav følgende svar:

Forældrene kan bedre forholde sig til, at "mit barn er dygtig til at læse", end at "mit barn agerer dårligt i grupper" (...) (Men) det sociale indhold er vigtigt for det faglige.

En anden lærer svarede:

Det har vi ikke mulighed for. Det er et spørgsmål om generationer, hvor det vil ændre sig over tid. Det hjælper lidt med elevplaner, som vi sender med hjem, og de bliver mere aktive i skole-hjem-samtalerne. Jeg synes, at det (det faglige kontra det sociale) er en tostrengt størrelse, jeg synes, at det går hånd i hånd. Det er færdigheder, som man bruger sammen med andre.

Selv om flere af lærerne er enige i, at etniske minoritetsforældre synes, det er nemmere at forholde sig til det rent faglige i skole-hjem-samarbejdet, og at forældrene synes, det faglige er skolens vigtigste opgave, mener de ikke, at de som lærere skal nedprioritere det sociale. For dem går det faglige og det sociale hånd i hånd, og man kan ikke prioritere det ene frem for det andre. Både i en uddannelsessammenhæng og senere i arbejdslivet er sociale kompetencer væsentlige, og det sociale er også med til at understøtte det faglige. De synes derfor, det er vigtigt, at både forældre og elever forstår, at skolen lægger vægt på begge dele.¹²

Resultaterne fra *Dette virker på vores skole* (Rambøll Management & CVU København og Nordsjælland 2007a) viser, at en forskel mellem mange etnisk danske elever og etniske minoritets-elever er den hjælp, de får til at lave deres lektier. De etnisk danske elever får typisk hjælp fra forældrene, mens dette er svært for mange etniske minoritets-elever. De er derfor nødt til at finde hjælpen et andet sted, og det kan for eksempel være ældre søskende, lektiecaféer etc. Ansvar for at opsøge hjælpen falder på eleverne selv, og det er et stort ansvar, når eleverne i tillæg tilbringer meget af deres tid sammen med venner uden for hjemmet. Der er derfor betydelige forskelle mellem elevgrupperne i forhold til deres mulighed for at få hjælp med lektier.

I vores undersøgelse fortalte mange af drengene, at de ofte ikke lavede deres lektier. Dette gjaldt både etnisk danske og etniske minoritetsdrenge. Begrundelsen var, at det var kedeligt, og at de hellere ville være ude med venner, til sport eller spille computerspil. Forskellen mellem de to grupper var imidlertid, at de etnisk danske elever typisk havde mulighed for at få hjælp med lektierne af deres forældre, hvis de havde behov for det. Blandt etniske minoritetsdrenge var der flere, der havde ældre søskende, der kunne hjælpe dem, hvis de havde gået i skole i Danmark, men de fleste kunne ikke få hjælp af deres forældre. En af drengene fortalte, at hans far var god til matematik, men at det var svært for ham at hjælpe sønnen, når det skulle foregå på dansk. Det var også svært for drengen at bruge det, faren viste ham, når han alligevel ikke kunne bruge modersmålet til at tale om det i skolen.

Ifølge lærerne er spørgsmålet, om drengene laver deres lektier mere et spørgsmål om den enkelte families ressourcer end om etnicitet. Som nedenstående lærer forklarer, var de enige om, at forældre generelt ønsker det bedste for deres børn, men at det er sværere for nogle pga. manglende evner og overskud:

Jeg er sikker på, at de gør, hvad de kan, men de kan ikke hjælpe altid. Forældrene har svært ved det. De har en vilje til at det skal gå dem godt (børnene), men ellers... den forældremæssige interesse er lige, uanset hvor de kommer fra.

Det er dog ikke kun manglen på hjælp til lektierne, der er til hinder for de etniske minoritetsdrenge. Forældrenes (ofte urealistisk) høje forventninger til dem og ønsker om, at deres børn gennemfører helt bestemte uddannelser, er med til, at drengene får en lidt opgivende mentalitet,

¹² Den kvantitative analyse tyder ikke på, at der er en klar effekt af, at skolerne prioriterer det faglige frem for det sociale for etniske minoritets-elever som gruppe, men der er en tendens til, at ressourcetsvage elever klarer sig bedre på skoler, der lægger vægt på faglighed.

og når de ikke ser sig i stand til at leve op til de høje krav, vælger de så i stedet at fokusere på at have det sjovt sammen med venner end at fokusere på lektier.

Høje forældre forventninger

De fleste af lærerne er enige om, at mange etniske minoritets elever møder store forventninger fra familien. Forventningerne er både til deres skolegang og valg af videre uddannelse og til den opførsel, de har, mens de stadigvæk er i folkeskolen.

Mange af forældrene har meget høje ambitioner for dem. Mange af vores elever lever et dobbeltliv. Når de kommer hjem, holder man meget fat i traditioner, og her skal de opføre sig korrekt. I den danske folkeskole er det meget frit. Når de så leger på gaden, er de helt frie. De skal orientere sig i tre verdener og stadig leve op til de krav, der er fra forældrene. De strenge krav. Danskerne ved mere, hvad de er født ind i. De (etniske minoritets drenge) bliver meget forvirrede af det – det er et værdirod for dem. Det komplicerer ens liv ikke at kunne finde ud af, hvad der er rigtigt og forkert i forskellige sammenhænge.

Også de fleste af de etniske minoritets drenge beskriver en familie, der har store forventninger til dem. Mange fortæller, at forældrene ønsker, at de skal klare sig bedre, end forældrene selv har gjort mht. uddannelse og arbejde. For mange giver dette en situation med et højt pres, som de har svært ved at leve op til. En af drengene, der ikke klarer sig godt i skolen, fortæller, hvordan hans far er optaget af, at han skal få et arbejde, der giver en vis prestige:

Jeg har tre søskende, så jeg skal forsørge min familie. Jeg bliver lidt presset fra mine forældres side. Alle indvandrere vil have, at deres børn skal være læger... Danskerne er mere frie. Skraldemænd tjener godt, og min far siger, at danskerne er ligeglade med, hvad de skal være. Min far bliver sur, hvis jeg skal være kioskejer eller skraldemand.

For mange af drengene er der en konflikt mellem det pres, de møder hjemme, og den indsats, de selv lægger i skolearbejdet, og lærerne fortæller, at gabet mellem forældrenes ambitioner og drengenes muligheder ofte er meget stort. Når man spørger drengene, om de tror på, at de kan komme til at leve op til de høje forventninger, er svarene meget blandede. Nogle af dem tror, at det nok skal gå, "hvis de bare tager sig sammen", mens andre har et meget lavt selvværd og ingen tro på, at de kan tage en uddannelse. Dette bekræftes også af Goul Andersen (2008).

De etnisk danske drenge beskriver en anden situation. For deres forældre er det vigtigt, at de får et arbejde, men de er ikke så optaget af, hvilke type det bliver. Flere af drengene siger, at deres forældre støtter dem i det, de ønsker, så længe de selv bliver glade for det. Ovenstående tyder således på, at drengene i den danske folkeskole har meget ulige betingelser, afhængigt af deres etniske baggrund. Sat på spidsen er de etnisk danske drenges hjem præget af et moderat forventningspres kombineret med en høj evne til at støtte børnene i skolearbejdet. For minoritetsdrengene forholder det sig nærmere omvendt. Høje sociale forventninger, i kombination med snævre rammer for socialt acceptable job, ledsages af begrænsede muligheder for at understøtte drengenes uddannelse.

Fritid

I Socialforskningsinstituttets nyligt publicerede undersøgelse "Hverdagsliv for 11-årige børn med anden etnisk baggrund end dansk" (Deding & Olsson 2009) vises det, at mange etniske minoritetsbørn har et hverdagsliv, der på mange måder adskiller sig fra mange etnisk danske børns hverdagsliv. Undersøgelsen kortlægger forskelle på en del områder, som man regner med vil have betydning for elevernes muligheder senere i livet, og et af disse områder er børnenes fritid. De etniske minoritetsbørn tilbringer markant mindre tid i hjemmet eller andre børns hjem, når de er sammen med venner, og de er også sjældnere med til organiserede fritidsaktiviteter. Begge disse to faktorer er med til, at børnene har mindre voksenkontakt i fritiden end etnisk danske børn.

Hvis man sammenligner fritidsinteresserne til de etnisk danske drenge og de etniske minoritetsdrengene i vores undersøgelse, ser vi, at en stor del af de etniske minoritetsdrengene ikke er med til nogen form organiseret for fritidsaktivitet. De er meget sammen med venner, og da spiller de

fodbold (for sig selv) eller er sammen ude i gaderne. En større andel af de etnisk danske drenge går til organiserede fritidsaktiviteter, og det er ofte en form for sport. Både etnisk danske og minoritetsdrenge fortæller, at de oftest er sammen i etnisk afgrænsede netværk. Lærernes ønske om at blande eleverne sker altså heller ikke i fritiden. Faren med dette er, at eventuelle negative mønstre i forhold til fx "ballademagermentaliteten" forstærkes yderligere.

Kønsroller

I hovedparten af interviewene kommer de etniske minoritetsdrenge fra mere patriarkalske familiestrukturer end de etnisk danske drenge. De beskriver en hverdag, hvor mor og far har forskellige pligter (mor står for det huslige, far tjener penge), og hvor sønner og døtre til en vis grad opdrages forskelligt. Pigerne forventes at hjælpe til hjemme i større grad end drengene, og der er mere kontrol med, hvad de foretager sig i fritiden. Drengene har meget løsere tøjler, og de tilbringer meget mere tid uden for hjemmet. Selv om forældrene har store forventninger til deres sønner, betyder de løse tøjler, at de ikke har kontrol med, hvad de laver i deres fritid. En af lærerne fortæller, hvordan dette kan få uheldige konsekvenser:

De har bare større tendens til at falde ud i de dårlige grupper. De har en større tendens til at komme ud i dårlige situationer. Det er meget boligområderne, men også det kulturelle med at de er meget ude på gaderne.

De fleste af lærerne har indtrykket af, at der gælder meget strengere regler for pigerne end for drengene, og de fortæller også om piger, der ikke har lov til at deltage i de samme aktiviteter som drengene. De etniske minoritetsdrenge beskriver selv familien, hvor søstre til en vis grad må gøre, som de selv ønsker, men de fortæller også, at de stort set vælger at være derhjemme. Man får indtrykket af, at reglerne omkring kønsroller ikke er så udtalte, men at de uskrevede regler alligevel spiller en stor rolle. For eksempel svarer en dreng følgende på spørgsmålet, om der er forskellige regler for ham og hans søster:

Min søster går også i byen med sine veninder og sin forlovede. Så jeg tror ikke, at der er forskel på, hvad man må. Nu er hun forlovet, så nu er det ham, der bestemmer.

For denne dreng ser det ud til, at søsteren har de samme muligheder for at gå i byen som ham selv, men det er også tydeligt, at pigen ikke bestemmer dette selv.

De fleste af drengene fortæller, at deres søstre bruger meget tid på skolearbejde, da de alligevel ikke er med til aktiviteter uden for hjemmet, og at de derfor opnår gode resultater i skolen. Flere af dem fortæller, at søstre har store ambitioner for deres uddannelse, og at de tænker meget på fremtiden. Nogle af drengene mener, at grunden til, at piger er nødt til at arbejde mere med skolearbejdet end drengene, er, at pigerne har behov for en uddannelse for at finde et arbejde. De typiske "kvindeerhverv" kræver alle en uddannelse. Drengene derimod kan godt klare sig ved at have et ufaglært arbejde, som fx grønthandler. Drengene mener altså, at kønsrollerne bidrager til en skævhed i den indsats, piger og drenge lægger i deres skolearbejde.

Mange af lærerne var forsigtige med at generalisere for meget. De mener, at der findes både dygtige og mindre dygtige elever blandt begge køn og alle etniske baggrunde, og de synes, det er svært at sige noget om "den typiske etniske minoritetspige" og "den etniske minoritetsdreng". Alligevel var flere af lærerne optaget af de generelle kønsforskelle mellem piger og drenge, og de mener, at disse er vigtigere som forklaringsfaktorer på, hvorfor der er udfordringer forbundet med etniske minoritetsdrenge end deres etnicitet i sig selv.

Pigerne blev beskrevet som mere modne og villige til at lytte, mens beskrivelsen af drengene var, at de generelt er mindre modne end pigerne, at de stadigvæk gerne vil lege, og at de har svært ved at koncentrere sig i lang tid ad gangen.

Jeg tror, det har noget at gøre med det kønslige, fordi det er generelt, at pigerne er mere høflige og klare, og er tidligere modne. På tværs af kulturer (...) Jeg har en palæstinensisk dreng og pige, hvor pigen er stille, og drengen har krudt i røven. Man kunne jo tro, at opdragelsen ville sige noget, men det skyldes måske mere kønsroller...

Dette stemmer også overens med både etnisk danske og etniske minoritetsdrenge egne observationer. Mange af dem fortæller, at de synes, skolen er kedelig, fordi man skal sidde stille i så lang tid ad gangen, og at de simpelthen ikke klarer at koncentrere sig i lang tid. Fagene i sig selv er der ikke noget i vejen med, men de savner muligheden for at bevæge sig mere. Flere af dem foreslog fem minutters korte pauser, hvor man kunne få lidt bevægelse og frisk luft. Pigerne derimod mener, de er "bygget" på en anden måde, og at de af natur er mere rolige og stille. En af de etnisk danske drenge fortæller:

De (piger) går mere op i deres ting, og der skal være orden. Drenge er bare lidt mere sådan, at der skal være gang i den. Jeg ville klart foretrække at spille sport (frem for at gå i skole), men det får jeg ikke altid lov til.

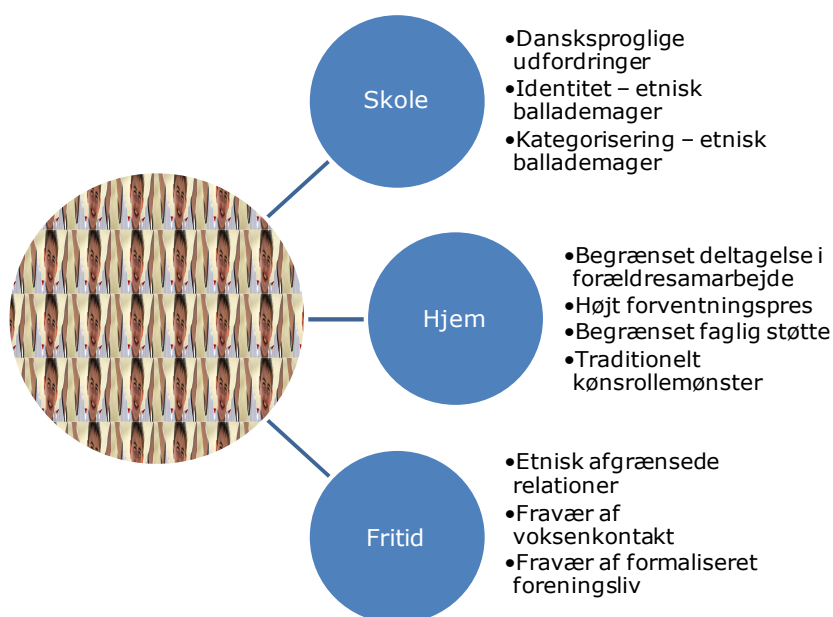
De fleste af drengene, både etniske minoriteter og etnisk danske, er enige i dette, og de ser det ikke som noget, der er typisk for en bestemt etnisk gruppe. Selv om drengene mener, at skolen passer bedre til pigers væremåde, føler de generelt ikke, at lærerne diskriminerer på grundlag af elevernes køn. Kun få af drengene siger, at det af og til er sådan, men de har altid nogle mod-eksempler, der også illustrerer, at det modsatte kan være tilfældet.

4.1 Perspektivering

Vi har i de foregående afsnit belyst en række faktorer, som påvirker minoritetsdrenge skolepræstationer. Det er vanskeligt at trække en faktor frem, som i sig selv forklarer, hvorfor minoritetsdrenge har særlige udfordringer i folkeskolen. Til gengæld tegner analysen et billede af et massivt samspil af faktorer, som i kombination kan gøre vejen til uddannelse og beskæftigelse skræmmende fjern for de etniske minoritetsdrenge.

Herunder sammenfatter vi analyserne ovenfor og sætter dem i sammenhæng. Vi har i analysen skelnet mellem faktorer i og uden for skolen. I forhold til faktorerne uden for skolen giver det yderligere mening at skelne mellem faktorer i hjemmet, dvs. forældresamarbejdet og -opbakningen samt fritiden. Det er illustreret i figuren herunder, hvor vi yderligere har føjet de centrale problemkomplekser til.

Figur 6: Samspil mellem skole, fritid og hjem

Figuren illustrerer for det første den enkle pointe, at børns chancer for at opnå gode resultater ved afgangseksamen er påvirket af tre centrale arenaer, nemlig skolen, hjemmet og fritidslivet. I forhold til skolen er der tre centrale pointer, som er væsentlige at fremhæve. For det første oplever mange af drengene, at de har det svært fagligt i skolen. En oplevelse de deler med lærerne

og som oftest knyttes an til begrænsede dansksproglige kompetencer. Hermed lægges kimen til en oplevelse af utilstrækkelighed og manglende succesoplevelser – både i absolut forstand og når sammenligningsgrundlaget er de øvrige klassekammerater.

Ovenstående mønster kan genfindes på alle tre skoler, men er særligt tydeligt på de to skoler med mange etniske minoritets elever.

Drengene og skolelivet

Minoritetsdrengene sætter selv ord på oplevelsen af utilstrækkelighed, og reaktionen udebliver ikke. Interviewene indikerer, at drengene reagerer ved at definere sig i modsætning til den skole, som giver dem fornemmelsen af utilstrækkelighed. Hvis normen derfor er at være velforberedt, følge lærerens anvisninger og deltage aktivt i diskussionerne, reagerer eleverne modsat. De ser sig selv som ballademagere. Reaktionen er ikke kun vendt mod skolen som sådan, men ikklædes en etnisk ham, idet drengene – på de to skoler med mange minoritets elever – oplever, at skolen og (dele af) lærergruppen enten diskriminerer (fx giver lavere karakterer til minoritetsdrengene) eller ikke anerkender værdien af drengenes etniske baggrund (sprog og kultur). Drengene finder i stedet anerkendelse i det etniske fællesskab, hvor ballade tillægges en højere status end velforberejdede lektier.

Set fra lærerperspektivet er store dele af ovenstående beskrivelse i overensstemmelse med virkeligheden. Lærerne oplever også et etnisk afgrænset fællesskab, som i vid udstrækning definerer sig i modsætning til skolens normer. I lærernes perspektiv ses minoritetsdrengene derfor også ofte som ensbetydende med ballade. Vi står derfor over for en spiral, som ofte kan virke selvforstærkende. Hvis lærerne møder drengene med den negative forventning, vil drengene ofte reagere i trods, hvilket bekræfter lærernes forventning. Spiralen sættes dog ikke blot i gang af lærerne. På en af skolerne nævnes det eksempelvis som en udfordring, at de små elever spejler sig i de stores adfærd. Hvis disse drenge allerede i indskolingen udvikler en identitet som etnisk ballademager, vil lærerne møde umotiverede drenge, hvilket påvirker lærernes forventninger mv. Det er med andre ord svært at fastlægge kausaliteten i denne dynamik. Det er anderledes let at fastlægge, at resultatet af dynamikken ikke er befordrende for minoritetsdrengenes chancer for at klare sig godt i skolen.

Drengene og hjemmet

Selv om mange etniske minoritetsdrengene får både fin opbakning og konkret hjælp til lektierne af forældrene, er situationen i mange af de hjem, som de deltagende drenge kom fra, et andet. Forældrene har ofte høje ambitioner på børnenes vegne. Ikke alene ønsker forældrene, at børnene skal klare sig bedre, end de selv har gjort, men de har samtidig høje, konkrete og ofte urealistiske forventninger til børnenes muligheder. Paradoksalt nok står forældrenes muligheder for at give børnene gode rammer for at udleve ambitionen i stor kontrast til forventningerne. Når forældrene på grund af begrænsede dansksproglige kompetencer har svært ved at hjælpe drengene med lektierne, efterlades drengene ofte alene med en oplevelse af at leve under et stort åg.

Ovenstående gælder jo også for drengenes søstre. Men den traditionelle, patriarkalske familiestruktur påvirker drenge og piger forskelligt. For det første gælder forskellige regler for drenge og piger. Drengene har langt friere rammer og forventes ikke at befinde sig i hjemmet i samme omfang som pigerne. Dermed har pigerne gunstigere betingelser for at prioritere skolearbejdet – og kan også siges at have en stærkere tilskyndelse til at prioritere uddannelse, hvis de vil ændre på de pligter, som følger af den traditionelle familiestruktur. Igen rammer som kan være med til at forklare, hvorfor minoritetsdrengene klarer sig dårligere i skolen.

Drengene og fritiden

Der viser sig også at være stor forskel på fritidslivet for de deltagende drenge, afhængigt af deres etniske baggrund. For det første er der en klar etnisk skillelinje i vennekredsen. Minoritet og majoritet har hver deres fritidsrelation. For det andet har de etnisk danske drenge en traditionel tilknytning til det formaliserede fritidsliv, mens minoritetsdrengene "hænger ud". Når skoledagen er ovre, gælder det om at være sammen med vennerne i uformaliserede rammer i kvarteret. De uformelle rammer behøver naturligvis ikke i sig selv at være negative. Men det er kendetegnende, at minoritetsdrengenes fritidsliv er præget af begrænset voksenkontakt. Det virker ikke sand-

synligt, at forskellen i fritidsliv i sig selv kan påvirke drengenes skolepræstationer. Det virker til gengæld plausibelt, at drengenes fællesskab fra skolelivet – den etniske ballademageridentitet – føres videre i fritidslivet. Der er således risiko for, at drengene både i og uden for skolen definerer sig i modsætning til de normer og forventninger, som skolen står for.

Rækkevidden af konklusionerne – andelen af etniske minoritets elever

Ovenstående tegner et dystert billede af etniske minoritetsdrenge i folkeskolen – og på længere sigt i ungdomsuddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Analyserne ovenfor pegede dog også på, at en række af de udfordringer, som kendetegner minoritetsdrenge, er påvirket af andelen af etniske minoritets elever. Vi vil derfor se nærmere på, om andelen af minoritets elever – med afsæt i de kvalitative studier – ser ud til at påvirke etniske minoritetsdrenge skolepræstationer.

Vi vil derfor undersøge, om andelen af etniske minoritets elever har betydning for minoritetsdrenge skolepræstationer, og i givet fald hvilke dynamikker der er i spil.

Tabel 7: Betydningen af andel etniske minoritets elever

Betydningen af andel etniske minoritets elever	
På skolen	<i>Andel har betydning:</i> • En høj andel etniske minoritets elever betyder, at etniske minoritets drenge kan udvikle modkultur i samspil med problemkategorisering blandt lærere. Dermed risiko for etnisk segregation • Direkte påvirkning af skolepræstationer
I hjemmet	<i>Andel har usikker betydning:</i> • Muligheder for forældreopbakning og kønsrollemønstre forholdsvis stabile. Dog sandsynlighed for større fokus på at få forældre til etniske minoritets drenge med i forældresamarbejdet på skoler med en lav andel minoritets elever • Indirekte påvirkning af skolepræstationer
I fritiden	<i>Andel har usikker betydning:</i> • Kultur og traditioner omkring det formaliserede foreningsliv er forholdsvis stabile. En stor andel klassekammerater forankret i det formaliserede fritidsliv kan påvirke minoritets drenge til at søge tilsvarende forankring • Indirekte påvirkning af skolepræstationer

Tabellen viser, at det er dynamikkerne på skoleniveau, der bliver påvirket af andelen af etniske minoritets elever. Som nævnt anvender lærerne på skolen med få minoritets elever den positive mangfoldighedsdiskurs i forbindelse med beskrivelsen af minoritetsdrene. Disse lærere oplever ikke modkulturen og den etniske segregation. Tilsvarende fortæller eleverne på denne skole om relationer uden etniske skillelinjer.

Billedet på de to skoler med en høj andel af etniske minoritets elever er markant anderledes. Her er mangfoldighedsdiskursen udskiftet med en integrationsdiskurs, som har modsætningsforholdet mellem majoritet og minoritet som omdrejningspunkt. Analysen af de tre skoler tyder således på, at andelen af minoritets elever har stor betydning for skolernes virkelighed – og sandsynligvis også på elevernes skolepræstationer. Lærerne på skolen med få minoritets elever kan med afsæt i eksisterende redskaber indlemme minoritetsdrene i klassens fællesskab. Eksisterende redskaber er dog ikke tilstrækkeligt på skolerne med en høj andel minoritets elever. Analyserne peger på lærere, som har vanskeligt ved at engagere drengene i klassens faglige liv, og som både i og uden for klasserne oplever udfordringer ved en etnisk segregation, de har svært ved at påvirke¹³.

¹³ Det har ikke været muligt at identificere tydelige forskelle i tilgange mellem de skoler, der klarede sig bedre end forventet, og de skoler, som klarede sig dårligere end forventet.

5. LITTERATURLISTE

Andersen, Jens (2005). "'Alle' i 9. klasse vælger at gå til folkeskolens afgangsprøver". *Statistik-information*, vol. 4, s. 9-11.

Andersen, Simon Calmar (2006). *Spørgeskemaundersøgelse om styringsmetoder i de danske skoler – Design og svarfordelinger*. Upubliceret paper, Institut for Statskundskab. Århus: Aarhus Universitet.

Andersen, Simon Calmar (2007). "Multilevel-modeller: en introduktion og et eksempel". *Politica*, nr. 3, s. 294-316.

Andersen, Simon Calmar og Mette K. Thomsen (2009). *Policy Implications of Peer Group Effects in Danish Secondary Context*. Paper præsenteret ved Public Management Research Association conference, Ohio, 2009.

Cummins, Jim (2001). *An introductory reader to the writings of Jim Cummins*. Clevedon: Multilingual Matters.

Dahl, Karen Margrethe og Jakobsen, Vibeke (2005). *Køn, etnicitet, barrierer for integration. Fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*. København: Socialforskningsinstituttet 05:01.

Dansk Arbejdsgiverforening (2006): *Arbejdsmarkedsrapport 2006*. København: DA Forlag.

Deding, Mette & Olsson, Martin (2009). *Hverdagsliv for 11-årige med anden etnisk baggrund end dansk*. København: SFI.

Egelund, Niels (2003). *Tosprogede og dansksprogede – forskelle mellem sociale og faglige færdigheder for de 15-16-årige unge*. København: Danmarks Pædagogiske Universitet og Socialforskningsinstituttet.

Egelund, Niels (2007a). *PISA 2006 – Danske unge i international sammenligning*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Egelund, Niels (2007b). "Resultaterne i de faglige domæner, læsning, matematik og naturfag", in Egelund, Niels & Tranæs, Torben: *PISA Etnisk 2005* (s. 69-80). Odense: Rockwool Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.

Egelund, Niels & Tranæs, Torben (2007). *Pisa Etnisk 2005*. Odense: Rockwool Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.

Formandskabet for Rådet for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Folkeskolen (2008). *Beretning om evaluering og kvalitetsudvikling af folkeskolen 2008*. København: Styrelsen for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Grundskolen for Skolerådet.

Gilliam, Laura (2006). *De umulige børn og det ordentlige menneske. Et studie af identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn i en dansk folkeskole*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Gilliam, Laura (2008). "Balladens fornuft" i *Ungdomsforskning*, nr. 1 & 2, årgang 7, 2008. Center for Ungdomsforskning.
http://www.cefu.dk/media/118320/ungdomsforskning_nr_1og2_08ver4.pdf

Gitz-Johansen, Thomas (2006). *Den multikulturelle skole – integration og sortering*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Goul Andersen, Jørgen (2008). "Orientering til uddannelse og arbejde blandt unge indvandrere og forældregenerationen", i Tranæs, Torben: *Indvanderne og det danske uddannelsessystem*. København: Rockwool Fondens forskningsenhed, Gyldendal, s. 65-110.

Hvidtfeldt, Camilla & Schultz-Nielsen, Marie-Louise (2008): "Unge indvandreres brug af det danske uddannelsessystem", i Tranæs, Torben: *Indvanderne og det danske uddannelsessystem*. København: Gyldendal.

Integrationsverket (2003). *Rapport Integration 2002*. Norrköping: Integrationsverket.

Jensen, Torben Pilegaard & Schademan, Helle Kløft (2007). PISA Etnisk-unge – ligner de andre danske unge? I: Egelund, Niels & Tranæs, Torben. *Pisa Etnisk 2005*. Odense: Rockwool Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.

Jensen, Peter & Smith, Nina (2007). "Etnisk koncentration i folkeskolen", i Egelund, Niels & Tranæs, Torben: *PISA Etnisk 2005*. Odense: Rockwool Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag, s. 111-150.

Jensen, Peter & Würtz, Astrid (2008). *Immigrant and Native Children's Cognitive Outcomes and the Effect of Ethnic Concentration in Danish Schools*, Upubliceret paper, Erhvervsøkonomisk Institut, Handelshøjskolen. Århus: Aarhus Universitet.

Lahdenperä, Pirjo (1997). *Invandrarbakgrund eller skolsvårigheter? En textanalytisk studie av åtgärdsprogram för elever med invandrarbakgrund*. Stockholm: HLS

OECD (2006). *Where immigrant students succeed – a comparative review of performance and engagement in PISA 2003*. Paris: OECD, Programme for International Student Assessment.

Parszyk, Ing-Marie (1999). *En skola för andra: minoritetselevers upplevelser av arbets- och livsvillkor i grundskolan*. Stockholm: HLS.

Rambøll Management & CVU København og Nordsjælland (2007a). *"Dette virker på vores skole" – Erfaringer fra skoler med mange tosprogede elever*. www.dettevirker.dk

Rambøll Management & CVU København og Nordsjælland (2007b). *Læreres forventninger til tosprogede elever – resultater af kollegial refleksion blandt lærere på to folkeskoler*. www.dettevirker.dk.

Rambøll Management & CVU København og Nordsjælland (2008). *Samarbejdet mellem skole og tosprogede forældre – Et debatoplæg inspireret af elevstemmer*. www.dettevirker.dk.

Rambøll Management Consulting (2009). *Fra fritid til job*. www.ams.dk.

Rangvid, Beatrice Schindler (2006): *Elevsammensætning i Københavns Kommunes folkeskoler belyst ved PISA-København-data*. København: Anvendt KommunalForskning.

Rangvid, Beatrice Schindler (2007). *School choice, universal vouchers and native flight out of local public schools*. Working paper, May 2007:3. København: Anvendt KommunalForskning.

Rangvid, Beatrice Schindler (2008). *Source Country Differences in Test Score Gaps: Evidence from Denmark*, Study Paper No. 22. Odense: Rockwool Fondens Forskningsenhed, Syddansk Universitetsforlag.

Schultz-Nielsen, Marie-Louise (2008): "Økonomisk afkast af uddannelse", in Tranæs, Torben: *Indvandrerne og det danske uddannelsessystem*. København: Rockwool Fondens forskningsenhed. Gyldendal, s. 193-211.

6. BILAG 1: METODE OG DATAGRUNDLAG

I det følgende beskriver Rambøll og Simon Calmar Andersen datagrundlaget og de metodiske muligheder og begrænsninger, som karakteriserer forskningsprojektet om etniske minoritetsdrenge skolepræsentationer. Vi beskriver først datagrundlaget for den kvantitative undersøgelse, hvorefter vi sætter fokus på det kvalitative materiale.

6.1 Det kvantitative datagrundlag

Den kvantitative del af undersøgelsen baseres på en samling af registerdata fra Undervisningsministeriet (UNI-C) og Danmarks Statistik. Data indeholder oplysninger om de elever, som aflagde afgangsprøve i 9. klasse i perioden 2002-2005. Oplysninger om elevernes karakterer i de enkelte fag er koblet med baggrundsuplysninger om deres køn, alder og herkomst samt deres forældres uddannelse, indkomst, boligforhold mv. Datasættet indeholder også oplysninger om de skoler og kommuner, hvor eleverne har aflagt deres prøve. Disse registerdata er suppleret med data fra en spørgeskemaundersøgelse blandt alle landets skoleledere.¹⁴

Den statistiske analyse af, hvordan minoritetsdrene klarer sig i forhold til deres skolekammerater, er baseret på en multilevel-model, som tager højde for, at der kan være en større sammenhæng mellem resultaterne for to elever på samme skole og i samme kommune end mellem elever fra forskellige skoler og kommuner. Hvis ikke man gør det, kan man komme til at konkludere, at sammenhænge mellem elevernes baggrund og deres resultater er statistisk signifikante på områder, hvor de ikke er det.¹⁵

Resultaterne af analysen er præsenteret og diskuteret i hovedrapporten. De konkrete parameterestimater for resultaterne for henholdsvis etniske minoritetsdrene, minoritetspiger og danske drenge er angivet i tabel A.1. Sammenligningsgrundlaget er danske piger.

Tabel A.1

	Skr. mat.	Mdt. mat.	Skr. dan.	Mdt. dan.	Mdt. fys-kemi	Mdt. eng.
ELEV-VARIABLE						
(reference: danske piger)						
Minoritetsdrene	-0,71** (0,02)	-0,67** (0,02)	-1,55** (0,02)	-1,30** (0,02)	-0,78** (0,02)	-0,87** (0,02)
Minoritetspiger	-0,96** (0,02)	-0,75** (0,02)	-1,01** (0,02)	-0,84** (0,02)	-0,59** (0,02)	-0,51** (0,02)
Danske drenge	0,21** (0,01)	0,07** (0,01)	-0,71** (0,01)	-0,56** (0,01)	-0,06** (0,02)	-0,34** (0,01)
RANDOM EFFECTS						
Kommuneniveau	0,23** (0,02)	0,15** (0,01)	0,15** (0,01)	0,15** (0,01)	0,15** (0,02)	0,17** (0,01)
Skoleniveau	0,42** (0,01)	0,29** (0,01)	0,27** (0,01)	0,23** (0,01)	0,31** (0,01)	0,27** (0,01)
Elevniveau	1,50** (0,00)	1,54** (0,00)	1,32** (0,00)	1,59** (0,00)	1,62** (0,00)	1,79** (0,00)
N	178.655	177.897	179.108	179.077	161.710	172.444

Multilevel-model (standardafvigelser i parentes.) * Signifikant på 0.05 niveauet, to-sidet test; ** signifikant på 0.01 niveauet.

Tabel A.2 viser samme sammenligning, men denne gang med kontrol for baggrundsvARIABLENE på hhv. elev-, skole- og kommuneniveau.

¹⁴ Spørgeskemaundersøgelsen er nærmere beskrevet i Andersen (2006).

¹⁵ For en dansk introduktion til multilevel-modeller, se Andersen (2007).

Tabel A.2

	Skr. mat.	Mdt. mat.	Skr. dan.	Mdt. dan.	Mdt. fys.- kemi	Mdt. eng.
ELEV-VARIABLE						
Minoritetsdreng	-0,62** (0,02)	-0.60** (0.02)	-1.46** (0.02)	-1.24** (0.02)	-0.72** (0.02)	-0.84** (0.03)
Minoritetspiger	-0,89** (0,02)	-0.69** (0.02)	-0.93** (0.02)	-0.78** (0.02)	-0.52** (0.02)	-0.47** (0.03)
Danske drenge	0,21** (0,01)	0.06** (0.01)	-0.71** (0.01)	-0.58** (0.01)	-0.07** (0.01)	-0.37** (0.01)
Forældres uddannelse (reference: højest grundskoleud- dannelse)						
Højest ungdomsuddannelse	0,47** (0,01)	0.41** (0.01)	0.33** (0.01)	0.38** (0.01)	0.34** (0.02)	0.44** (0.02)
Højest kort videregående uddannel- se	0,94** (0,02)	0.85** (0.02)	0.71** (0.02)	0.81** (0.02)	0.77** (0.02)	1.00** (0.02)
Én mellemlang eller lang videregå- ende uddannelse	0,94** (0,01)	0.87** (0.01)	0.79** (0.01)	0.94** (0.02)	0.84** (0.02)	1.08** (0.02)
To mellemlange eller lange videre- gående uddannelser	1,36** (0,02)	1.28** (0.02)	1.16** (0.02)	1.31** (0.02)	1.27** (0.02)	1.51** (0.02)
Husstand (bor hos begge foræl- dre)	0,30** (0,01)	0.30** (0.01)	0.15** (0.01)	0.18** (0.01)	0.28** (0.01)	0.14** (0.01)
Boligstørrelse (100 m ²)	0,00 (0,00)	0.05** (0.01)	0.01 (0.01)	0.04** (0.01)	0.02* (0.01)	0.03** (0.01)
Forældres bruttoindkomst (1.000.000 kr.)	0,40** (0,01)	0.39** (0.01)	0.30** (0.01)	0.34** (0.01)	0.33** (0.01)	0.36** (0.01)
Forældres formue (1.000.000 kr.)	0,01** (0,00)	0.003* (0.001)	0.00 (0.00)	0.00 (0.00)	0.00* (0.00)	0.00* (0.00)
SKOLE-VARIABLE						
Skolens socioøkonomiske bag- grund	0,07** (0,02)	0.05** (0.02)	0.09** (0.01)	0.06** (0.02)	0.07** (0.02)	0.09** (0.02)
Andel indvandrerelever på skolen	-0,61** (0,06)	-0.03 (0.06)	-0.09* (0.05)	0.15** (0.06)	-0.07 (0.07)	-0.12 (0.06)
Skolestørrelse (100 elever)	0,00** (0,00)	0.02** (0.01)	0.01** (0.00)	0.00 (0.01)	0.00 (0.01)	0.00 (0.01)
KOMMUNE-VARIABLE						
Indbyggertal (100.000)	0,00 (0,00)	0.05 (0.16)	0.11 (0.13)	0.08 (0.13)	0.27 (0.20)	0.25 (0.16)
Beskatningsgrundlag (1.000.000 kr.)	0,00* (0,00)	0.00 (0.00)	0.00 (0.00)	0.00* (0.00)	0.00 (0.00)	0.00** (0.00)
Andel almenboliger (pct.)	0,00** (0,00)	-0.10 (0.09)	0.04 (0.07)	0.08 (0.08)	-0.29* (0.11)	-0.15 (0.09)
Konstant	6,30** (0,08)	6.97** (0.06)	7.33** (0.05)	7.59** (0.05)	6.96** (0.07)	7.24** (0.06)

	Skr. mat.	Mdt. mat.	Skr. dan.	Mdt. dan.	Mdt. fys.- kemi	Mdt. eng.
RANDOM EFFECTS						
Kommuneniveau	0,16** (0,01)	0,08** (0,01)	0,07** (0,01)	0,07** (0,01)	0,11** (0,02)	0,09** (0,01)
Skoleniveau	0,22** (0,01)	0,20** (0,01)	0,15** (0,01)	0,17** (0,01)	0,27** (0,01)	0,19** (0,01)
Elevniveau	1,41** (0,00)	1,48** (0,00)	1,27** (0,00)	1,54** (0,00)	1,57** (0,00)	1,73** (0,00)
N	144.542	143.988	145.055	145.034	134.351	140.044

Multilevel-model (standardafvigelse i parentes.) * Signifikant på 0.05 niveauet, tosidet test; ** signifikant på 0.01 niveauet.

Udover de hovedresultater, som er behandlet i rapporten, viser tabellen, at der er en klar sammenhæng mellem forældres uddannelsesniveau og elevernes resultater. Elever, der bor hos begge forældre i store huse, hos velhavende forældre, opnår generelt også højere karakterer.

Endvidere ses det, at den socioøkonomiske og etniske baggrund hos elevernes skolekammerater har en positiv sammenhæng med deres karakterer. Kommunevariablerne – indbyggertal, beskæftigelsesgrundlag og andel almene boliger – har derimod ikke stærke sammenhænge med elevresultaterne, når der kontrolleres for de andre forhold.

Endelig fremgår det af de såkaldte *random effects*, at der er stor variation eleverne imellem, men der er også signifikant variation mellem både skoler og kommuner, selv når der er kontrolleret for de ovenstående variabler.

De øvrige analyser er baseret på det samme sæt af kontrolvariabler. I tabel A.3 præsenteres alene hovedresultaterne fra disse modeller.

Tabel A.3

	Skr. mat.	Mdt. mat.	Skr. dan.	Mdt. dan.	Mdt. fys.- kemi	Mdt. eng.
Grundmodel (i forhold til danske piger)						
- socioøkonomi	-0.09	-0.07	-0.09	-0.06	-0.06	-0.03
- etnicitet	-0.86	-0.67	-0.84	-0.57	-0.58	-0.47
- køn	0.22	0.07	-0.69	-0.72	-0.08	-0.36
- interaktion mellem køn og etnicitet	0.06*	0	0.17	0.12	-0.13	0
Udvikling over tid i forhold til 2002						
2003	-0.15	-0.23	-0.13*	-0.31	-0.34	-0.25
2004	-0.3	-0.34	-0.24	-0.35	-0.38	-0.39
2005	-0.4	-0.38	-0.29	-0.33	-0.45	-0.45
Efterkommere i forhold til indvandrere						
- Indvandrere	-0.96	-0.72	-0.98	-0.77	-0.65	-0.44
- Efterkommere	-0.76	-0.62	-0.68	-0.67	-0.52	-0.51
- Indvandrerdrøge	-0.66	-0.64	-1.14	-0.91	-0.68	-0.58
- Efterkommer-drøge	-0.42	-0.44	-0.84	-0.80	-0.52	-0.63

	Skr. mat.	Mdt. mat.	Skr. dan.	Mdt. dan.	Mdt. fys.- kemi	Mdt. eng.
Prioritering af sociale mål i forhold til faglige mål	-0.24	-0.20	0	-0.14	na	0
- interaktion med etnicitet	0	0	0	0	na	0
- interaktion med etniske minoritetsdrenge	0	0	0	0	na	0

*Signifikant på 5%-niveau. Alle andre koefficienter er signifikante 1%-niveau, på nær koefficienter angivet til "0".

na: Modellen ikke mulig at estimere i Stata ver. 9

6.1.1 Udvælgelse af skoler til den kvalitative del af undersøgelsen

Til brug for den kvalitative del af undersøgelsen er udvalgt skoler, hvis indvandrere- og efterkommerdrenge klarer sig henholdsvis bedre eller dårligere i skriftlig dansk, end man skulle forvente ud baggrundsoplysninger om dem selv, deres forældre, deres skole og kommune. Når der er valgt at fokusere på skriftlig dansk, er det fordi, dansk på den ene side er et fag, som er centralt også for tilegnelsen af de fleste andre fag. På den anden side er det det fag, hvor minoritetsdrene klarer sig dårligst i forhold til skolekammeraterne, og er dermed det fag, hvor udfordringerne er størst. Endelig vælges den skriftlige eksamen, da de skriftlige eksamensresultater kan forventes at være mest sammenlignelige på tværs af skoler og kommuner, idet opgaven er ens for alle, og censorerne er centralt udpegede.

Til brug for udvælgelsen af skoler er estimeret en multilevel-model, der undersøger sammenhængen mellem minoritetsdrengenes baggrund og deres resultater. Ud fra modellen beregnes den karakter, som man skulle forvente, hver enkelt elev ville opnå givet elevens baggrund samt karakteristika ved skolen og kommunen. Så beregnes forskellen mellem den forventede og den faktiske karakter.

I næste trin beregnes skolernes gennemsnitlige forskel mellem minoritetsdrengenes statistisk forventede og faktiske karakterer. Dermed opnås altså et mål for, hvor godt en skoles minoritetsdrenge har klaret sig i forhold til deres socioøkonomiske baggrund henover hele perioden fra 2002-2005.

Herefter opdeles skolerne i grupper med henholdsvis høj (mere end 33 %) og lav (mindre end 16,5 %) andel etniske minoritetsdrenge. Når der sorteres efter mere end en tredjedel minoritetsdrenge i stedet for mere end to tredjedele minoritets elever i alt (drenge og piger tilsammen), er det for at sikre, at skolerne har en væsentlig andel minoritetsdrenge. Tilsvarende sikres det, at skolen har mindre end en tredjedel minoritets elever i alt, ved at udskille skoler med en sjettedel minoritetsdrenge.

Inden for hver af disse grupper identificeres de skoler, der klarer sig henholdsvis bedst og dårligst.

I forbindelse med de statistiske analyser har vi, som nævnt ovenfor, udarbejdet en rangliste over skoler, som kan bruges til at udvælge de skoler, der skal medvirke i de kvalitative studier. Der er tre skoler, som skal udvælges ud fra følgende hensyn:

- Opnåede resultater, kontrolleret for socioøkonomiske forhold
- Andel tosprogede drenge
- Geografi.

De to første variable er centrale for forskningsdesignet, mens den sidste primært skal bidrage til at undgå, at resultaterne bliver for snævert knyttet til et specifikt geografisk område. I forhold til resultaterne udvælger vi to skoler, som klarer sig bedre, end man skulle forvente. Heraf har en skole (Skole 1) en høj andel tosprogede drenge, mens den anden har en lav andel (Skole 2). Det giver os mulighed for at undersøge, om andelen af tosprogede drenge har selvstændig indflydelse på forældresamarbejdet, klassernes sociale miljø etc.

Herudover udvælges en skole med en høj andel tosprogede drenge, der klarer sig dårligere, end man skulle forvente (Skole 3). Det giver os mulighed for at undersøge forskelle i tilgang, værdier etc. i forhold til skolen med mange tosprogede elever og gode resultater.

Ved at gennemføre interview med lærere og elever på skoler, som repræsenterer yderpunkter, hvad angår andelen af etniske minoritetsdrenge, kan vi foretage såkaldte *kritiske casestudier*. Et kritisk casestudie er et studie, som giver anledning til at udtale sig på et mere generelt plan, end et enkelt casestudie ellers giver anledning til. Designet giver altså mulighed for at undersøge, om de forhold, som tilsyneladende kendetegner skoler med gode resultater, rent faktisk er særlige for dem – eller om de også kan genfindes på en skole med mindre gode resultater med mange etniske minoritets elever. Designet gør det også muligt at se på betydningen af andelen af etniske minoritets elever ved at sammenligne analyseresultater fra skolerne med henholdsvis mere end to tredjedele etniske minoritets elever og skolen med mindre end en tredjedel etniske minoritets elever.

6.1.2 Udvalgelse efter granskning af aktuelle karakterer

For at undersøge om skolerne også i dag har en placering, som svarer til placeringen ud fra analyser af 2005-data, har vi undersøgt aktuelle karakterdata. Disse er ikke så robuste, idet disse gælder for samtlige elever og ikke er korrigeret for sociale baggrundsfaktorer. De giver dog en indikation af, om skolens vilkår grundlæggende er ændret. Vi udvælger således ikke skoler til type 3, hvis deres karaktergennemsnit er steget markant i perioden fra 2005-2008.

Rekruttering af skoler

Rekrutteringen af skoler har været sværere end forventet, hvilket har medført, at der blev foretaget små justeringer i kriterierne for udvælgelse af skoler:

- Skole1: Listen over skoler med mere end 33 % minoritetsdrenge, der havde bedre resultater end forventet, indeholdt kun et lille antal skoler. Da ingen af disse skoler ønskede at deltage, valgte vi at sænke andelen af tosprogede drenge, således at denne elevgruppe udgør minimum 25 % ved skolerne i skoletype 1 (skole med en høj andel tosprogede drenge, der klarer sig bedre end forventet).
- Skole 2: For at sikre at skolerne med lav andel etniske minoritetsdrenge havde tilstrækkelig erfaring med denne elevgruppe til, at lærerne kunne forholde sig til problematikken, satte vi en nedre grænse for andelen af etniske minoritetsdrenge på skolen. Grænsen blev sat til 9 %, således blev kriteriet, at skolen skulle have mellem 9 og 16,5 % etniske minoritetsdrenge og klare sig bedre end forventet.
- Skole 3: Det oprindelige kriterium blev beholdt.

Vi har altså måttet foretage små justeringer i forhold til det oprindelige design, men vi har alligevel fulgt det grundlæggende princip. De tre skoler følger i store træk kriterierne mht., om der er få eller mange etniske minoritets elever, og om hvorvidt de overperformer eller underperformer. Det var imidlertid kun muligt at identificere systematiske forskelle mellem skoler i forhold til andelskriteriet, hvorfor det kun er dette kriterium, der er blevet anvendt i hovedrapporten.

6.2 Gennemførelse af kvalitative studier

På hver af de tre skoler blev der gennemført følgende interview:

- To gruppeinterview med etniske minoritetsdrenge
- Et gruppeinterview med etnisk danske drenge
- Et gruppeinterview med lærere
- Et personligt interview med matematiklærer.

Da ældre elever i højere grad end yngre elever kan forventes at kunne reflektere over undersøgelsens problemstilling, er alle drengene elever i 8. eller 9. klasse.

Hvert interview havde en varighed af omkring en time. På den første af de tre skoler havde interviewer en etnisk majoritetsbaggrund. Interviewene forløb som de skulle, men interviewererne fik et indtryk af, at de etniske minoritetsdrenge ville åbne mere op, hvis interviewer var en, de kunne spejle sig i. På de næste to skoler valgte vi derfor at inddrage en interviewer, der selv har etnisk minoritetsbaggrund, hvilket gav en umiddelbar fortrolighed og dermed et ekstra udbytte af interviewene.

I interviewene med lærerne valgte vi dog at bruge en interviewer med majoritetsbaggrund, da vi vurderede, at en interviewer med minoritetsbaggrund ville kunne påvirke lærerne i retning af at undgå kritiske udsagn om etniske minoritets elever.

I interviewene med drengene indgik følgende temaer:

- *Skole og lærere* – Om det at gå i skole, de forskellige fag, og hvordan lærerne er over for forskellige elevgrupper
- *Forældres deltagelse i skolegangen* – Om forældrenes interesse for, og deltagelse i, drengenes skolegang
- *Kønsroller* – Om kønsroller i hjemmet og i forhold til skolegang
- *Tosprogethed* – Om betydningen af at være tosproget, skolens elevsammensætning og hvordan skolen forholder sig til etnicitet
- *Fritid* – Om drengenes fritidsaktiviteter.

I interviewene med lærerne indgik følgende temaer:

- *Lærerforventninger* – Om hvordan elevsammensætningen påvirker lærernes forventninger og lærernes syn på forskellige elevgrupper
- *Kønsroller* – Om de kønsrolleopfattelser som lærerne oplever at eleverne har
- *Forældres deltagelse i skolegang* – Om skole-hjem samarbejdet
- *Elevforventninger* – Om forskellige elevgruppers engagement og motivation.
- *Tosprogethed* – Om tosprogede elever, sprog og etnicitet i undervisningen.

I tillæg blev matematiklærerne spurgt om matematik som fag, set i forhold til forskellige elevgrupper.

Som et hjælpemiddel i analysen blev softwareprogrammet NVivo brugt. NVivo er et digitalt analyseredskab, som understøtter validiteten og reliabiliteten i den kvalitative analyse og sikrer en systematisk tilgang til data.

Undersøgelsen foregik på tre skoler og er derfor baseret på et ikke så omfattende datamateriale, hvilket selvfølgelig begrænser rækkevidden af vores konklusioner. Det er dog vores vurdering, at mange af de dynamikker, der er gældende på disse skoler, vil kunne overføres til andre.

6.3 Litteraturliste

Andersen, Simon Calmar (2006). *Spørgeskemaundersøgelse om styringsmetoder i de danske skoler. Design og svarfordelinger*, Upubliceret paper, Institut for Statskundskab. Århus: Aarhus Universitet.

Andersen, Simon Calmar (2007). "Multilevel-modeller: en introduktion og et eksempel", *Politica*, nr. 3, s. 294-316.

7. BILAG 2: UDVIKLINGEN I ETNISKE MINORITETS-DRENGES RESULTATER VED FOLKESKOLENS AFGANGSPRØVER 2002-2009

- af Simon Calmar Andersen, februar 2010

I rapporten "Mehmet og modkulturen. En undersøgelse af drenge med minoritetsbaggrund" (Rambøll Management Consulting og Andersen 2009) undersøges blandt andet udviklingen i karaktererne ved seks af folkeskolens afgangsprøver for indvandrerdrengene og drenge, som er efterkommere efter indvandrere (herefter: minoritetsdrengene)¹⁶ for perioden 2002 til 2005 (ibid., s. 13-14). I nærværende notat sammenholdes udviklingen i den periode med udviklingen i den efterfølgende periode fra 2006 til 2009.

Udviklingen i perioden 2002 til 2005 viste, at minoritetsdrengene år for år klarede sig dårligere og dårligere i forhold til de øvrige elever i folkeskolen. Som nærværende notat vil vise, er udviklingen fra 2006 til 2009 noget mere varieret. Specielt klarede minoritetsdrengene sig relativt godt i 2006 og 2007, mens der generelt har været en faldende tendens igen i 2008 og 2009.

7.1 Forbehold

Resultaterne må læses med nogle mindre forbehold. For det første er nogle af afgangsprøverne ændret i perioden. For fysik-kemi skete der en ændring i 2007 og igen i 2008. For matematik skete der ændring i 2007. Såfremt de ændrede afgangsprøver er relativt lettere eller sværere for minoritetsdrengene, vil udviklingen i resultaterne ikke direkte kunne tages som et udtryk for, om minoritetsdrengene er blevet bedre eller dårligere i forhold til de øvrige elever. Generelt bliver afgangsprøverne i de undersøgte fag obligatoriske fra 2007 og frem, hvilket også kan have en betydning for, hvilke elever der aflægger prøver og dermed gennemsnitsresultaterne.

For det andet ændredes karakterskalaen som bekendt i 2008 fra 13-skalaen til 7-trinsskalaen. Umiddelbart skulle det ikke påvirke minoritetsdrengene anderledes end de øvrige elever, men der kan opstå en ændring i bedømmelsespraksis.

For det tredje har der ikke været de samme baggrundsoplysninger til rådighed i forbindelse med analysen af udviklingen fra 2006 til 2009, som der var for den foregående periode. Men som det er vist i appendikset til dette notat, så er dette fravær af yderligere baggrundsoplysninger ikke noget, der ser ud til at have nogen større betydning for resultaterne.

Endvidere skal det bemærkes, at de følgende grafer ikke direkte kan sammenlignes med figur 5 i rapporten "Mehmet og modkulturen". For det første er karaktererne for 2002 til 2007 omregnet fra 13-skalaen til 7-trinsskalaen efter Undervisningsministeriets retningslinje herfor.¹⁷ For det andet viser de følgende grafer ikke (blot) udviklingen for minoritetsdrengene sammenlignet med 2002, men også sammenlignet med øvrige elever. Hvor 0-punktet i rapporten således er minoritetsdrengenes resultater i 2002, er 0-punktet i de følgende grafer de øvrige elevers resultat.

Alle analyserne er beregnet med en multilevel-model, der tager højde for, at der kan være en større sammenhæng mellem resultaterne for to elever på samme skole og i samme kommune end mellem elever fra forskellige skoler og kommuner. Hvis ikke man gør det, kan man komme til at konkludere, at sammenhænge mellem elevernes baggrund og deres resultater er statistisk signifikante på områder, hvor de ikke er det. Der er endvidere anvendt fixed effects til at tage højde for generelle udviklinger i karaktererne i de enkelte år. Det vil sige, at hvis karaktererne et enkelt år generelt ligger højere end de andre år – for eksempel fordi opgaven det år var lettere end ellers – korrigeres der for dette, når resultaterne for minoritetsdrengene sammenlignes over tid og med de øvrige elever. På grund af brugen af disse metoder er de ukorrigerede resultater ikke direkte sammenlignelige med en sammenligning af rå karaktergennemsnit for de to grupper

¹⁶ For definition af indvandrere og efterkommer se Danmarks Statistik:

<http://www.dst.dk/Vejviser/dokumentation/times/emne/emne/variabel.aspx?sysrid=160252×path=1|86571>.

¹⁷ Se <http://www.uvm.dk/Uddannelse/Tvaergaende%20omraader/Temaer/7-trins-skalaen/Overgangsordningen.aspx>.

af elever. For nærmere beskrivelse af data og metode henvises til rapporten "Mehmet og modkulturen".

7.2 Resultater 2002 til 2009

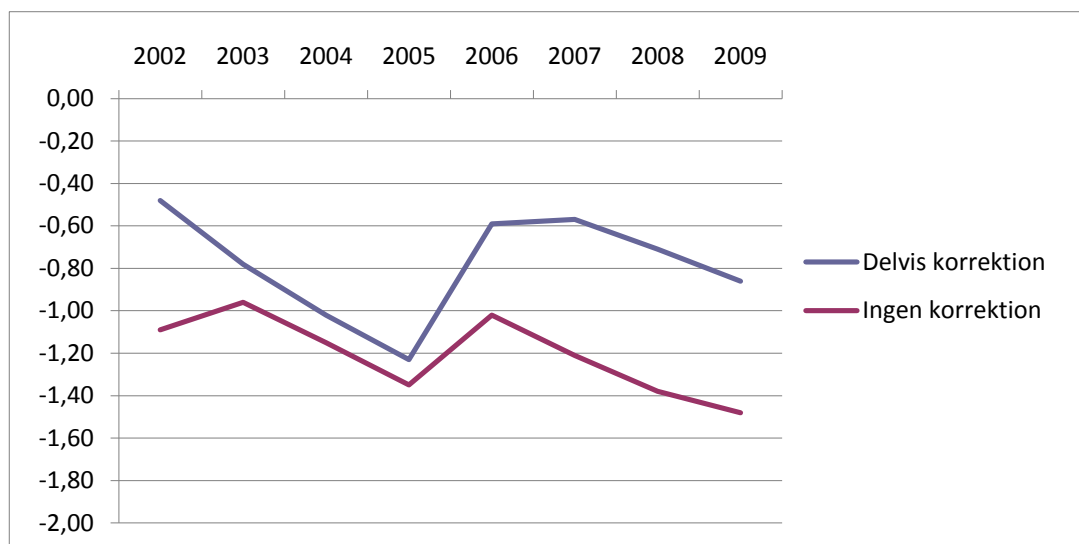
I det følgende vises minoritetsdrengenes resultater for fagene matematik skriftlig og mundtlig, dansk skriftlig og mundtlig, fysik-kemi og engelsk. En del af de dårligere resultater hænger sammen med minoritetsdrengenes anden etniske baggrund. Men der er også en del, som hænger sammen med, at deres forældres uddannelse og økonomi i gennemsnit er svagere end de øvrige elevers forældres. For at skille disse forhold ad vises i alle tilfælde, dels resultater, der er korrigeret for en række oplysninger om elevernes sociale og økonomiske baggrund, og dels resultater, der ikke er korrigeret for disse forhold. I appendikset gives mere information om disse baggrundsforhold, og der sammenlignes med data for perioden 2002-05, hvor det er muligt at foretage en mere omfattende korrektion.

7.3 Matematik, skriftlig

Figur 1a og 1b viser udviklingen i minoritetsdrenge karakterer ved afgangsprøven i skriftlig matematik. Hvor afgangsprøverne fra 2002 til 2006 var en kombination af færdighedsregning og problemløsning, blev disse to områder opdelt i to prøver fra 2007 og frem. Figur 1a viser således for 2007 til 2009 udviklingen for problemløsning, mens figur 1b viser udviklingen for færdighedsregning for den periode. Som det ses ved at sammenligne de to figurer, klarer minoritetsdrene sig relativt bedre i færdighedsregning end i problemløsning.

Linjerne uden korrektion for socioøkonomisk baggrund (de nederste) viser et fald i resultaterne fra 2003 til 2005 og igen fra 2007 til 2009. Når der korrigeres for minoritetsdrengenes svagere socioøkonomiske baggrund, ses det af den øverste linje, at en del af forskellen skyldes denne baggrund, idet forskellen er mindre, når der korrigeres for disse forhold. I overgangsperioden i 2006 og 2007 sker der en betydelig stigning i resultaterne – specielt i færdighedsregning. Men da der som nævnt er tale om nye prøveformer, er det usikkert, i hvilket omfang det skyldes en reel forbedring hos minoritetsdrene, og i hvilket omfang det skyldes den ændrede prøveform.

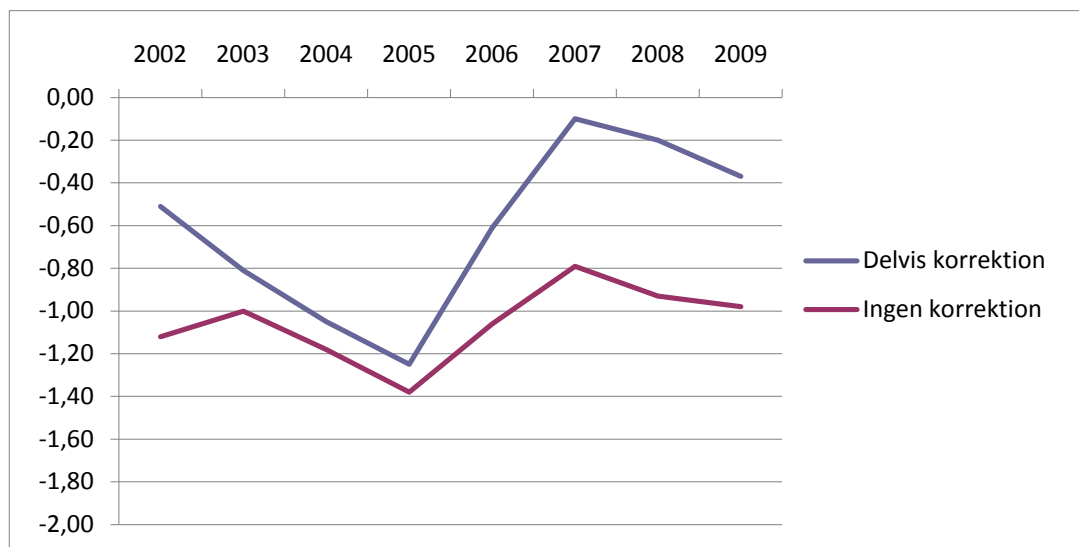
Figur 1a. Udviklingen i minoritetsdrenge karakterer¹ i skriftlig matematik – problemløsning² i forhold til øvrige elever i folkeskolen

1. Karakterer fra 2002-2007 konverteret til 7-trinskalaen.

2. Fra 2002 til 2006: Afgangsprøve i skriftlig matematik. 2007-2009: Bunden afgangsprøve i problemløsning.

Figur 1b. Udviklingen i minoritetsdrenge's karakterer¹ i skriftlig matematik – færdighedsregning i forhold til øvrige elever i folkeskolen

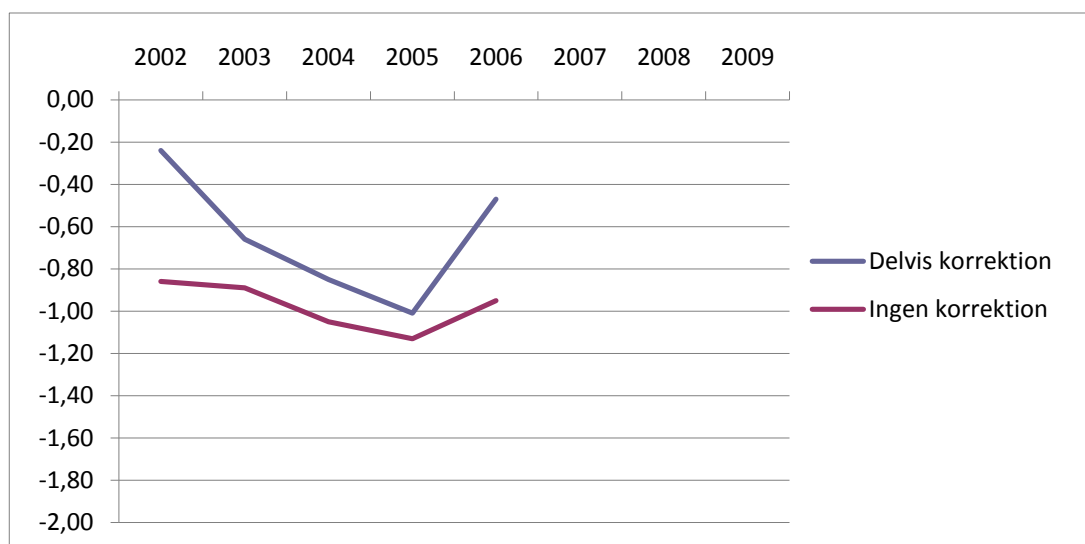

1. Karakterer fra 2002-2007 konverteret til 7-trinskalaen.
2. Fra 2002 til 2006: Afgangsprøve i skriftlig matematik. 2007-2009: Bunden afgangsprøve i færdighedsregning.

7.4 Matematik, mundtlig

Figur 2 viser udviklingen i minoritetsdrenge's karakterer ved afgangsprøven i mundtlig matematik. Da den mundtlige afgangsprøve afskaffes i 2007, er det kun muligt at følge udviklingen frem til 2006. Generelt ligger minoritetsdrenge's resultater tættere på de øvrige elevers i mundtlig matematik end i skriftlig. Men ellers viser udviklingen samme overordnede tendens med et fald fra 2002 til 2005, stigning i 2006.

Figur 2. Udviklingen i minoritetsdrenge's karakterer¹ i mundtlig matematik² i forhold til øvrige elever i folkeskolen

1. Karakterer fra 2002-2007 konverteret til 7-trinskalaen.
2. Fra 2002 til 2006: Afgangsprøve i mundtlig matematik.

7.5 Dansk, skriftlig

Figur 3 viser udviklingen i minoritetsdrenge karakterer ved afgangsprøven i skriftlig dansk. Her er afstanden til de øvrige elever relativt stor – helt op til 2,2 point på 7-trinsskalaen i 2005, når der ikke korrigeres for den svagere socioøkonomiske baggrund. Til gengæld sker der en relativt positiv udvikling i 2006 og 2007, som kun tager en smule af i 2008 til 2009, således at resultaterne her er bedre end i 2002.

Det skal bemærkes, at eftersom det ikke var muligt at estimere modellen for skriftlig dansk (efter mere end 140 iterationer), er modellen beregnet som almindelig regressionsmodel (med cluster-korrigerede standardfejl) frem for som multilevel-model som i de øvrige analyser. Specielt i meget store datasæt som dette med mere end 200.000 elever er det et kendt fænomen, at multilevel-modeller ikke altid kan estimeres.

Figur 3. Udviklingen i minoritetsdrenge karakterer¹ i skriftlig dansk i forhold til øvrige elever i folkeskolen

1. Karakterer fra 2002-2007 konverteret til 7-trinsskalaen.

7.6 Dansk, mundtlig

Figur 4 viser udviklingen i minoritetsdrenge karakterer ved afgangsprøven i mundtlig dansk. De ukorrigerede resultater ligger forholdsvis stabilt. De korrigerede resultater viser, at den socioøkonomiske baggrund forklarer en større del af forskellen i 2006 til 2009 end i den foregående periode. Om det skyldes reelle ændringer eller forskelle i de to datasæt er ikke helt klart.

Figur 4. Udviklingen i minoritetsdrenge karakterer¹ i mundtlig dansk i forhold til øvrige elever i folkeskolen

1. Karakterer fra 2002-2007 konverteret til 7-trinskalaen.

7.7 Fysik/kemi, mundtlig

Figur 5 viser udviklingen i minoritetsdrenge karakterer ved afgangsprøven i fysik-kemi. Bortset fra 2006 viser resultaterne generelt en faldende og i nogle år stagnerende tendens. For de korrigerede resultater er der tale om en betydelig stigning i 2006, og selv om resultaterne falder igen i de følgende år, ender de dog mellem 2002- og 2003-niveauet.

Figur 5. Udviklingen i minoritetsdrenge karakterer¹ i fysik/kemi² i forhold til øvrige elever i folkeskolen

1. Karakterer fra 2002-2007 konverteret til 7-trinskalaen.

2. Prøveformerne ændres over tid, idet det eksempelvis for skoleåret 2005/2006 bliver muligt at vælge mellem at aflægge prøve i fysik/kemi og biologi i samspil eller hver for sig.

7.8 Engelsk, mundtlig

Figur 6 viser udviklingen i minoritetsdrenge karakterer ved afgangsprøven i mundtlig engelsk. Her ses det, at den socioøkonomiske baggrund ikke betyder ret meget for karaktererne i 2003 til 2005, hvilket gør, at de korrigerede resultater i disse år ligger relativt lavt. Derudover det værd at bemærke en stigende tendens også i 2008 og 2009 for de korrigerede resultater.

Figur 6. Udviklingen i minoritetsdrenge karakterer¹ i mundtlig engelsk i forhold til øvrige elever i folkeskolen

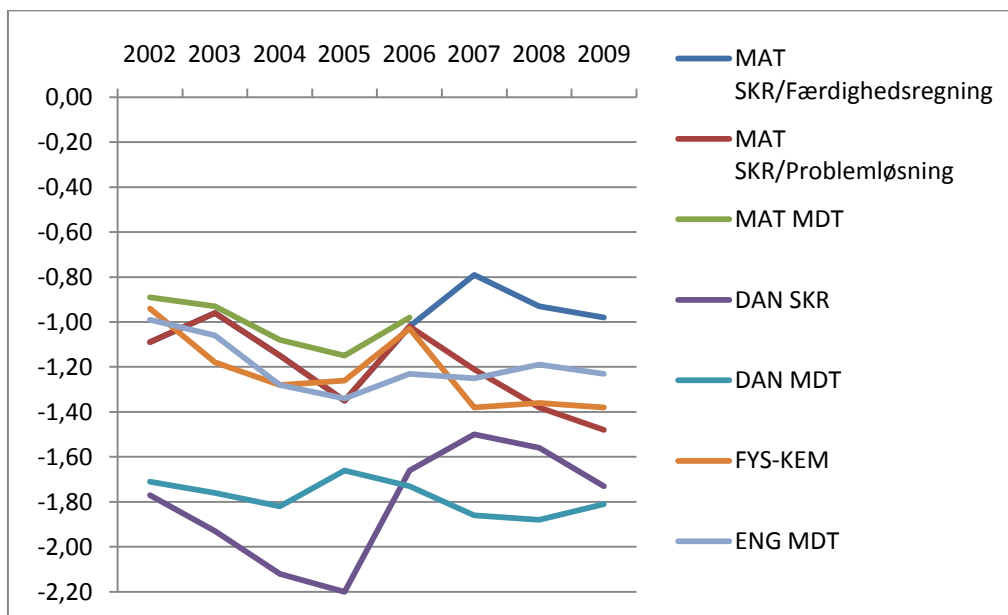

1. Karakterer fra 2002-2007 konverteret til 7-trinskalaen.

7.9 Sammenfatning

Figur 7 sammenholder udviklingen i de ukorrigerede resultater for minoritetsdrene. Det ses som i rapporten "Mehmet og modkulturen", at resultaterne i dansk er dårligst – også i perioden 2006 til 2009. Generelt er der tale om en faldende tendens i perioden fra 2002 til 2009, om end der er nogle udsving. Det bemærkes navnlig, at der sker en stigning i alle fag på nær mundtlig dansk i 2006.

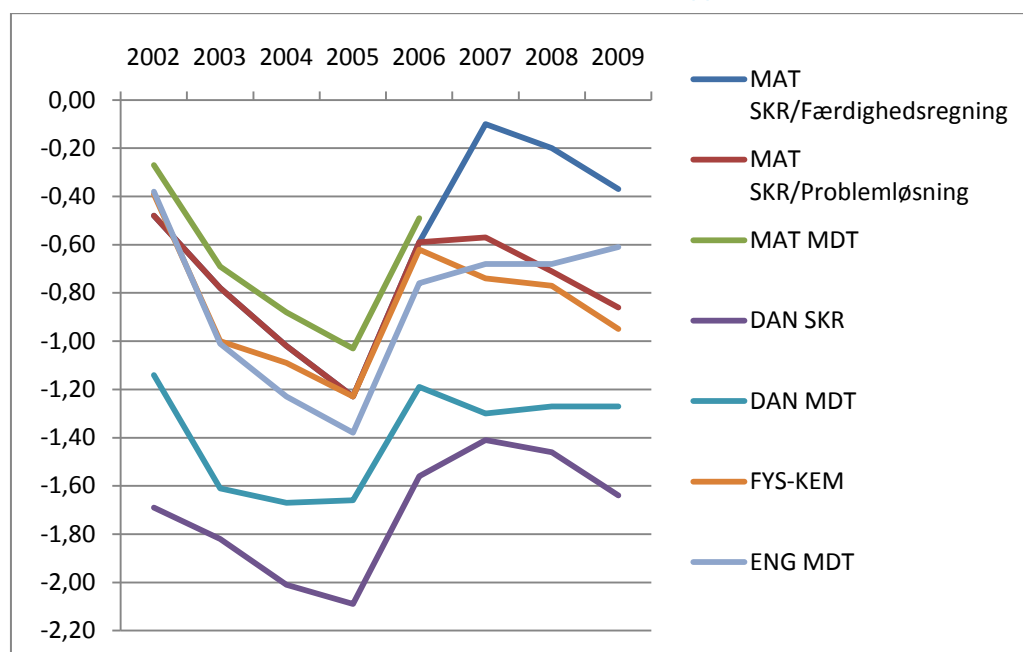
Figur 7. Udviklingen i minoritetsdrenge karakterer¹ på tværs af fag i forhold til øvrige elever i folkeskolen – uden korrektion for socioøkonomisk baggrund

1. Karakterer fra 2002-2007 konverteret til 7-trinskalaen.

Endelig sammenholder figur 8 udviklingen på tværs af fag for minoritetsdrengene korrigeret for socioøkonomisk baggrund. Her ses på tværs af alle fagene, at resultaterne efter at være faldet fra 2002 til 2005 steg betydeligt i 2006 og til dels i 2007, men faldt en smule igen i 2009. Stigningen i 2006 sker på tværs af alle fag og er væsentligt større end de ukorrigerede resultater. Minoritetsdrengene klarede sig altså relativt godt i 2006, men deres socioøkonomiske baggrund kommer også til at udgøre en større del af forklaringen fra 2006 og frem. Denne stigning kan ikke tilskrives ændringer i afgangsprøve eller karakterskala, da disse først trådte i kraft efter 2006. Til gengæld er det bemærkelsesværdigt, at det netop er i det nye datasæt for 2006 og frem, at de socioøkonomiske baggrundsvariable forklarer en større andel af minoritetsdrengenes resultater. Det kan måske være, at der er forskel i kvaliteten af data – for eksempel at der med de nye data findes flere/bedre oplysninger om minoritetsdrenge socioøkonomiske baggrund, og at de derfor korrelerer mere med karaktererne. Derfor er det værd at understrege, at de ukorrigerede resultater som nævnt viser, at der nok er en mindre stigning i 2006, men ikke i det omfang de korrigerede resultater viser.

Figur 8. Udviklingen i minoritetsdrenge karakterer¹ på tværs af fag i forhold til øvrige elever i folkeskolen – med korrektion for socioøkonomisk baggrund

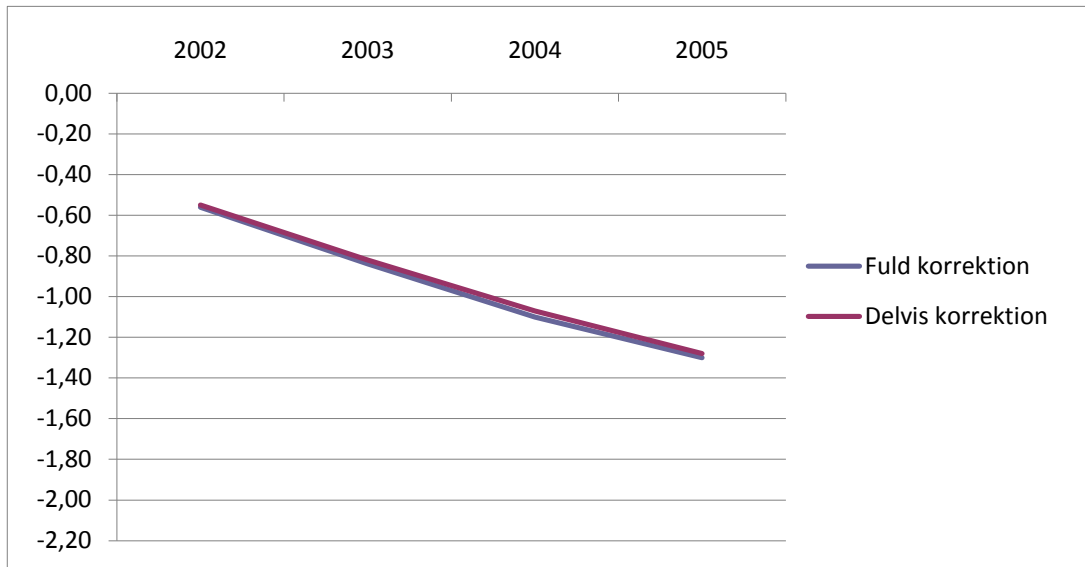
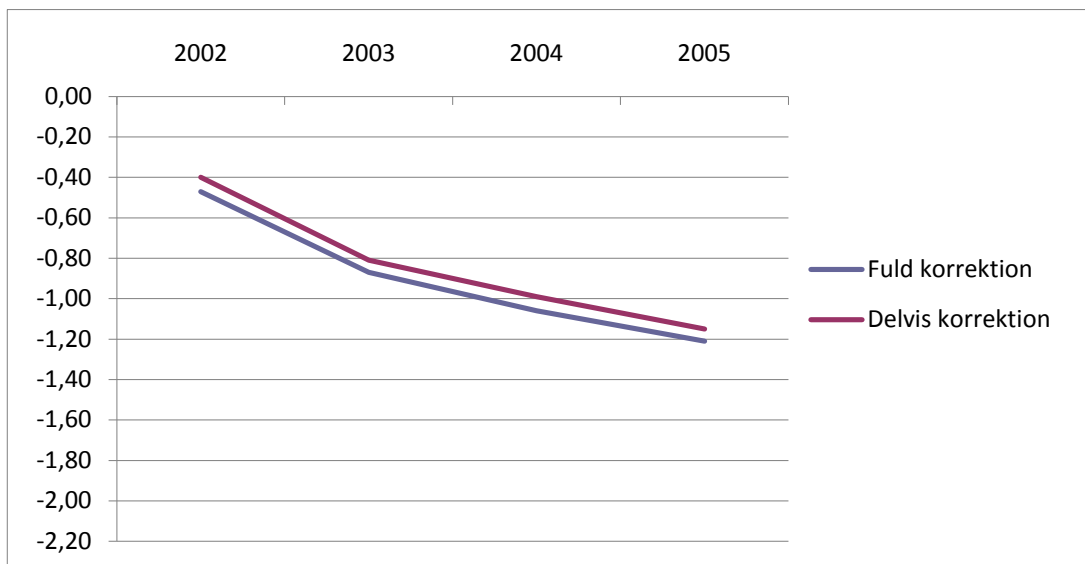
1. Karakterer fra 2002-2007 konverteret til 7-trinskalaen.

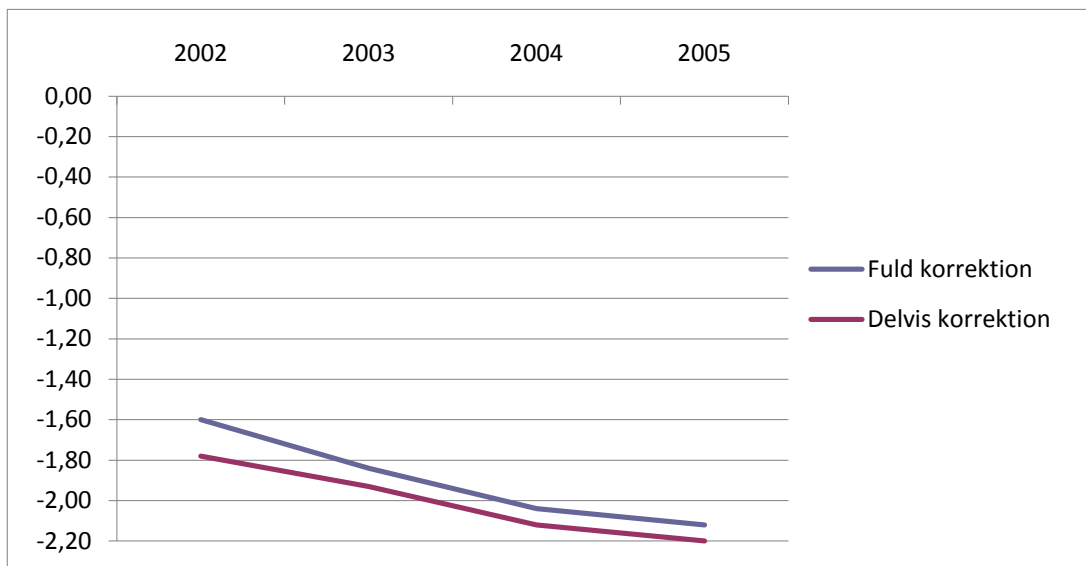
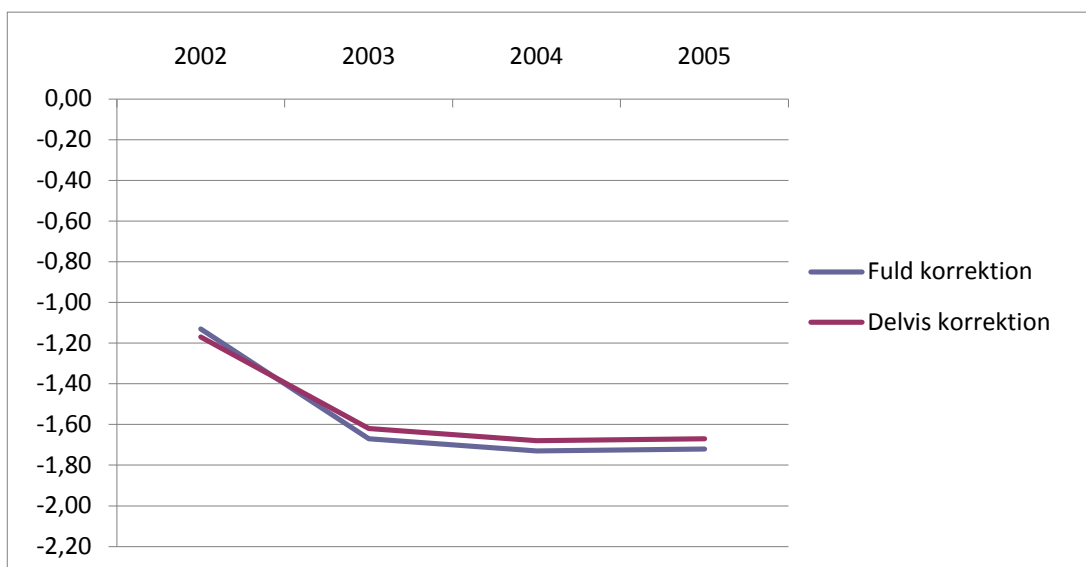
7.10 Appendiks

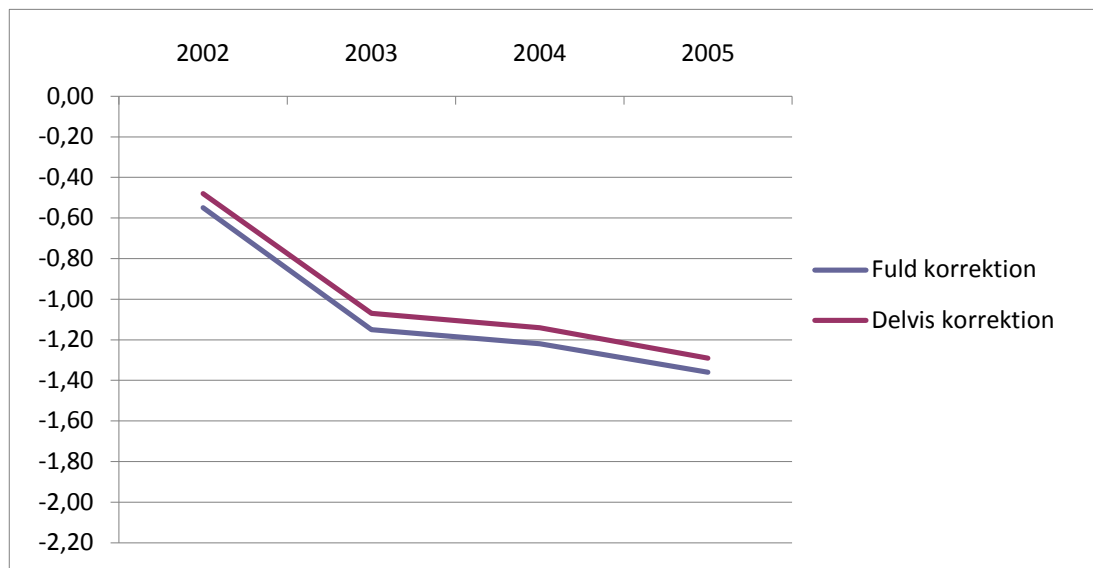
I rapporten "Mehmet og modkulturen" er anvendt en række kontrolvariable, der skal tage højde for, at en del af minoritetsdrenge svagere resultater ikke skyldes deres etniske baggrund, men en svagere socioøkonomisk baggrund. Det drejer sig om følgende baggrundsoplysninger: Køn, indvandrerstatus, forældres højeste fuldførte uddannelse, om eleven bor hos egne forældre, boligstørrelse, forældres bruttoindkomst og formue (og tilsvarende mål for skolekammeraternes gennemsnitlige baggrund), skolestørrelse, kommunens indbyggertal, beskatningsgrundlag og andel af alment boligbyggeri.

Til dette notats analyse af udviklingen fra 2006 til 2009 har i forhold til ovenstående liste manglet oplysninger om, hvorvidt eleven bor hos egne forældre, boligstørrelse og forældrenes formue (samt tilsvarende mål for skolekammeraternes baggrund).

De følgende figurer sammenholder resultaterne med og uden disse kontrolvariable. Som det fremgår, har det en relativt begrænset betydning for resultaterne, om der benyttes den fulde korrektion, som anvendes i rapporten "Mehmet og modkulturen", eller delvis korrektion som i dette notat.

Matematik, skriftlig**Matematik, mundtlig**

Dansk, skriftlig**Dansk, mundtlig**

Fysik-kemi**Engelsk**